

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Aktéři lokálního rozvoje se zaměřením na využití koní

Markéta Novotná

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Markéta Novotná

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Aktéři lokálního rozvoje se zaměřením na využití koní

Název anglicky

Participants of local development focused on the use of horses

Cíle práce

Obecným cílem této práce je zjistit a ukázat, jak konkrétní aktéři, operující v ziskovém sektoru, (jednotlivé fyzické osoby) přispívají k rozvoji vybrané lokality. Konkrétně to znamená zjistit, jakou úlohu mají aktéři zabývající se chovem koní v místě svého působení s ohledem na činnost, kterou provozují.

Metodika

Teoretická část bakalářské práce, která vychází ze studia odborné literatury, zákonů, vyhlášek, odborných článků a metodik, vysvětluje základní pojmy a definuje subjekty soukromého sektoru. Na teoretickou stať navazuje empirická část dělí se na sekundární a komparativní analýzu dat o aktérech a jejich činnostech se zřetelem na ty, které podporují endogenní rozvoj lokality a operují v lokalitě pomocí aktivit, primárně zaměřených na zisk. Ve vlastním empirickém šetření je zájem soustředěn na aktivitu aktérů, s cílem zjistit, zda a jakým způsobem se podílí, díky své hlavní činnosti, na rozvoji lokality, v níž operují. Získávání dat, bude prováděno pomocí polostandardizovaných rozhovorů s vybranými aktéry. Doplňkově může být využito pozorování. Veškerá získaná data budou zpracována, analyzována, vyhodnocena a interpretována.

Doporučený rozsah práce

30 až 40 stran textu

Klíčová slova

aktér, regionální rozvoj, rozvoj venkova, aktéři lokálního rozvoje, zemědělství, venkovská komunita, lesnictví, chov koní, chladnokrevný kůň, tradice, trvale udržitelný rozvoj

Doporučené zdroje informací

- DUŠEK, J. *Chov koní v Československu*. Praha: Brázda, 1992. ISBN 80-209-0168-.
- DUŠEK, J. *Kůň ve službách člověka : (středověk)*. [Jílové u Prahy]: Apris, 1995. ISBN 80-901100-6-1.
- KOVÁRNÍK, J. – STEJSKAL, J. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.
- PENK, J. *Mimoprodukční funkce zemědělství a ochrana krajiny*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR, 2001. ISBN 80-7105-224-8.
- RADVAN, J. *Soustředování dříví koňmi*. V Praze: Institut výchovy a vzdělávání ministerstva zemědělství České republiky, 1995. ISBN 80-7105-104-7.
- TETŘEVOVÁ, L. *Veřejný a podnikatelský sektor*. [Praha]: Professional Publishing, 2009. ISBN 978-80-86946-90-0.
- WOKOUN, R. – KADEŘÁBKOVÁ, J. – MATEŠ, P. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-80-5.
- WOKOUN, R. *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Lucie Kocmánková Menšíková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2019

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci Aktéři lokálního rozvoje se zaměřením na využití pracovních koní jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. března 2019

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce Ing. Lucii Kocmánkové Menšíkové Ph.D., za její cenné a důležité rady, připomínky a odborné vedení celé práce, všem dotazovaným aktérům za jejich čas a ochotu spolupráce, jmenovitě Jindřišce Svobodové, Josefu Svobodovi, Janě Šůsové a dále Mgr. PhDr. Evě Kolthofové.

Aktéři lokálního rozvoje se zaměřením na využití koní

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je zjistit, zda a jak aktéři zaměřeni na chov koní přispívají k rozvoji lokality, v níž působí, příp. zda se podílí na jejím rozvoji endogenním způsobem. Práce se dělí na teoretickou a empirickou část. Teoretická část vysvětluje pojmy související s regionálním rozvojem, aktéry a venkovem. Podstatnou část endogenního přístupu tvoří lidský kapitál, jež se podílí na realizaci konkrétních aktivit. V tomto případě je lidský kapitál představován aktéry působícími na lokální úrovni. Na teoretickou část navazuje sekundární a komparativní analýza dat o lokálních aktérech a jejich aktivitách. Z analýzy vyplynulo, že chov koní má v ČR kontinuálně rostoucí charakter, nicméně na základě metodik používaných k evidenci koní lze konstatovat, že početně převažují jezdečtí koně využívaní k rekreačnímu a sportovnímu využití. Z geografického hlediska se největší počet stájí nachází ve středočeském kraji. Z rozhovorů s aktéry a studiem problematiky vyplynulo, že koně, zejména chladnokrevní, jsou významným prvkem v ekologickém zemědělství a lesnictví, ale jejich chov také může ovlivnit dosídlení venkovského prostoru, kde jejich pracovní využití poskytuje pracovní příležitosti dalším řemeslům, např. kovářům, sedlářům a veterinářům. Pořádání různých společenských akcí s těmito koňmi, např. soutěží, projektů sociálního zemědělství nebo trekingových expedic zároveň napomáhá soudržnosti a stmelování společenství lidí různých věkových kategorií v konkrétní lokalitě. V neposlední řadě chladnokrevní koně dotváří autentický obraz venkova, který si jako společnost neseme v podobě odkazu našich předků.

Klíčová slova: Aktér lokálního rozvoje, chladnokrevný kůň, chov koní, lesnictví, regionální rozvoj, rozvoj venkova, tradice, trvale udržitelný rozvoj, venkovská komunita, zemědělství

Participants of local development focused on the use of horses

Abstract

The aim of the bachelor thesis is to find out whether and how the local actors focused on horse-breeding contributes to the development of the locality in which they operate, possibly if they are involved in its development in an endogenous way. The bachelor thesis is divided into theoretical and empirical parts. The theoretical part explains the terms related to regional development, actors and the countryside. The main part of the endogenous approach contains human assets, which are involved in the implementation of specific activities. In such a case, human assets have been represented by local actors. The theoretical part is followed by a secondary and comparative analysis of data focused on local actors and their activities. The analysis has shown that horse-breeding has a continuously growing character in the Czech Republic. However, due to the methodologies implemented, it can be stated that there are more horses used for recreation and sports. From a geographical point of view, the largest number of stables is located in the Central Bohemian Region. The interviews with the actors and the study of the issues have revealed that horses, especially cold-blooded, are an important element in organic farming and forestry, but their breeding can also affect the settlement of rural areas where their use for work provides jobs for other crafts, such as blacksmiths, saddlers and veterinarians. Organization of various social events with these horses, e. g. competitions, social farming projects or trekking expeditions, can also help to bring together the community of people of different ages in a particular location. Last but not least, cold-blooded horses form an authentic image of the countryside, which is the legacy from our forefathers.

Keywords: Actor of local development, cold-blooded horse, horse-breeding, forestry, regional development, rural development, tradition, sustainable development, rural community, agriculture

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
3 Vymezení pojmů vztahující se k dané problematice.....	14
4 Region a regionální rozvoj.....	19
4.1 Vymezení regionu	20
4.2 Endogenní přístup v regionálním rozvoji.....	21
4.3 Regionální politika	22
4.4 Venkov	24
4.4.1 Vymezení venkovského prostoru.....	25
4.4.2 Venkovská komunita	26
4.4.3 Mimoprodukční funkce zemědělství	27
5 Aktéři a aktérství v lokalitě působení	28
5.1 Předpoklady aktérů, jejich role a rozdělení.....	29
5.2 Kategorizace aktérů ziskového sektoru v rozvoji lokality	31
5.2.1 Vymezení fyzických osob.....	32
5.2.2 Vymezení právnických osob.....	32
5.3 Kůň v životě člověka a jako fenomén v rozvoji lokality	33
5.4 Využití pracovních koní v zemědělství a lesnictví	35
5.4.1 Kůň v současném zemědělství	36
5.4.2 Zastoupení koní v lesním hospodářství	37
5.4.3 Soustředování dříví koňmi	38
5.5 Podpora chovu koní ze strany státu a Evropské unie	39
5.6 Shrnutí teoretické části bakalářské práce	41
6 Empirická část.....	42
6.1 Sekundární a komparativní analýza o lokálních aktérech a jejich aktivitách ..	42
6.1.1 Počet aktérů ziskového sektoru dle předmětu ekonomické činnosti	42
6.1.2 Aktéři působící na venkově a v zemědělství	43
6.1.3 Aktuální situace stavu koní v ČR	45
6.1.4 Koně jako prostředek v rozvojové a kulturní činnosti.....	49
6.1.5 Formanka Jana Šušová.....	54
6.1.6 Jindřiška a Josef Svobodovi.....	55
6.1.7 Souhrn sekundární a komparativní analýzy o lokálních aktérech a jejich aktivitách	56
6.2 Empirické šetření o vlivu na rozvoj konkrétní lokality jednotlivými aktéry ...	58

6.2.1	Shrnutí zjištění učiněných ze sekundární a komparativní analýzy a rozhovorů	61
7	Závěr.....	64
8	Zdroje.....	67
9	Přílohy	71
9.1	Příloha č. 1: Přepis polostandardizovaného rozhovoru s Jindřiškou a Josefem Svobodovými	71
9.2	Příloha č. 2: Přepis polostandardizovaného rozhovoru s Janou Šůsovou	73

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 - Přístupy v rozvoji regionů	23
Tabulka 2 - Matice aktérů – prostorová úroveň versus typ sektoru.....	31
Tabulka 3 - Počet jednotek v registru ekonomických subjektů k 31. 12. 2018	43
Tabulka 4 - Základní sociálně ekonomické skupiny v zemědělství	44
Tabulka 5 - Počet zemědělských subjektů v ČR za rok 2013.....	45
Tabulka 6 - Počet zemědělských subjektů poskytující doplňkové služby.....	45
Tabulka 7 - Počet hospodářství zabývajících se chovem koní dle krajů	47
Tabulka 8 - Počty koní v letech 2012 – 2018 dle ČSÚ – dodatek ke grafu 1.....	48
Tabulka 9 - Počty koní v letech 2012 -2018 dle ÚEK.....	48
Tabulka 10 - Komparace lokálně významných akcí.....	54
Tabulka 11 - Komparace dat uvedených respondenty na první otázku	59
Tabulka 12 – Komparace dat uvedených respondenty na druhou otázku	59
Tabulka 133 – Komparace dat uvedených respondenty na třetí otázku	60
Tabulka 144 – Komparace dat uvedených respondenty na čtvrtou otázku	60
Tabulka 155 – Komparace dat uvedených respondenty na pátou otázku.....	61
Graf 1 - Ekonomické subjekty dle převažující ekonomické činnosti k 31. 12. 2017	43
Graf 2 - Stavby koní v období 2003 - 2009	46
Graf 3 - Stavby hospodářských zvířat v letech 2012 - 2018.....	48

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Jízda Králů na Slovácku.....	50
Obrázek 2 - Velikonoční jízda v Ostritz	51

Seznam použitých zkratek

RR – Regionální rozvoj

ZOK – Zákon o obchodních korporacích

PO – Právnícká osoba

FO – Fyzická osoba

NOZ – Nový občanský zákoník

SRR – Strategie regionálního rozvoje

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

CHKO – Chráněná krajinná oblast

NP – Národní park

ČMB – Českomoravský belgický kůň

EU – Evropská unie

SFŽP – Státní fond životního prostředí

MŽP – Ministerstvo životního prostředí

ČSÚ – Český statistický úřad

ÚEK – Ústřední evidence koní

MZe – Ministerstvo zemědělství

ROP – Regionální operační program

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MAS – Místní akční skupina

1 Úvod

V této bakalářské práci, Aktéři regionálního rozvoje – význam chovu koní a jezdeckví v lokálním rozvoji, bych se ráda zaměřila především na význam subjektů vykonávající tuto činnost, a dále na úlohu, kterou plní v regionálním rozvoji. Jejich aktivity jsou jedním z možných nástrojů, který vede ke zlepšení podmínek a kulturně-sociálního žití v dané oblasti.

Toto téma bakalářské práce jsem si vybrala i proto, že jezdeckví je můj již dlouholetý koníček a zaujala mě možnost představit činnost osob pracujících s koňmi jinak než jen jako volnočasovou aktivitu. V dnešní době je využití především pracovních koní podstatně nižší než dříve, ale na druhou stranu je třeba si uvědomit, jak důležitou úlohu mohou mít například v ekologickém zemědělství či lesnictví, které je úzce spojeno v souvislosti s ochranou krajiny.

Zajímají mě počátky tohoto druhu činností, formy těchto osob, (včetně věcné stránky, tzn. vznik, provoz a nabídka služeb), jejich participace na veřejném životě a celkový přínos v lokalitě působení.

Pozornost chci věnovat i možné komparaci vybraných subjektů. Jezdeckví a chov koní jakožto volnočasová, a především zájmová činnost se u nás v současnosti těší velké oblibě a popularitě. K velké radosti lidí obdivujících tuto krásná a ušlechtilá zvířata si i s ohledem na malou rozlohu České republiky můžeme všimnout poměrně hojného počtu hřebčínů a hřebčinců, sportovních stájí, zájmových chovů, sdružení a neziskových organizací, farem, záchranných stanic, a v neposlední řadě také mnoha fyzických osob, které koně chovají doma, nejčastěji jako domácího mazlíčky, společníky, na polnohospodářské a lesní práce, či jako ekologické sekačky. Chov těchto zvířat je pro mnoho lidí lákavý, ale jsou zde podmínky, které zdaleka ne každý je schopen zajistit, proto si můžeme všimnout, že například nabídka ustájení je jednou z nejčastěji nabízených služeb těchto subjektů.

Pro nadšence a majitele koní se zde otevírá široká škála možností, jak svůj volný čas trávit s někým, kdo má stejné koníčky, ať už jsou to společné vyjížděky, závody nebo soustředění. Pestrá nabídka je zde však i pro ty, kterým občasný kontakt se zvířetem úplně stačí, stejně tak i pro úplné laiky. Služby samozřejmě vychází z podstaty a charakteru každého zařízení. Mnoho stájí má zájem představit svou činnost nejmenším – mají své jezdecké školičky, pořádají dětské letní tábory, kde se děti učí nejen jezdit, ale musí se o koně i postarat, a přirozeně se tak učí zodpovědnosti za živě zvíře a samostatnosti.

Mezi další klienty se řadí dětské domovy, ústavy a domovy seniorů, které mají také velký zájem o návštěvy farem, zvláště, pokud je zde větší rozmanitost druhů zvířat. Existují též specializovaná zařízení, která poskytují hipoterapii, tedy léčbu pomocí jízdy na koni, metody, jejíž léčebné účinky potvrzuje mnoho klientů těchto center. Stáje jezdeckého charakteru se také prezentují na oslavách ke Dni dětí, trzích, místních kulturních akcích a závodech nejrůznějších disciplín.

Chovy zabývající se především plemenitbou a udržením kvality chovu, např. Národní hřebčín v Kladrubech nad Labem, své aktivity často prezentuje na tematických výstavách, pořádá Dny otevřených dveří, kde se snaží svou činnost a poslání představit laické veřejnosti, a kladrubské bělouše můžeme vidět zapřažené na svatbách, pohřbech, či v parádních bryčkách. V neposlední řadě je zde ještě jedno důležité využití koní, které je v současné době v souvislosti s ekologií spojované čím dál častěji, totiž chov pracovních koní. Zatímco na polích je kvůli neefektivitě postupně vytlačily traktory a mechanizace, své místo v lesnictví si drží, zvláště ve specifických podmínkách, například v Chráněných krajinných oblastech a Národních parcích. Pracovní využití nachází i na menších zemědělských usedlostech, kde jsou pro svou pracovitost a dobrou povahu využívána nejčastěji tuzemská tažná plemena. Za zmínku ještě stojí v cestovním ruchu populární agroturistika, která láká především na víkendové pobyty na farmách, uspořádání stylových akcí a jiné možnosti „ušíté“ klientům na míru. Jak můžeme vidět, chov koní má mnohde nezastupitelnou úlohu, a může být velmi dobrým nástrojem v tvorbě a podílení se na lokálním rozvoji.

2 Cíl práce a metodika

Obecným cílem práce je zjistit a zároveň zhodnotit, jak vybrané subjekty zabývající se chovem koní, působí na rozvoj konkrétní lokality, tzn. jakým způsobem ovlivňují okolí ve kterém působí. Tedy zda tyto činnosti participují na rozvoji lokálního společenského žití a jakými prostředky toho dosahují.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a empirické. Teoretická část, která vychází ze studia odborné literatury, zákonů, vyhlášek, odborných článků a metodik, vysvětluje základní pojmy a definuje subjekty soukromého sektoru. Empirická část se dále dělí na sekundární analýzu – tedy na oblasti působení subjektů působících v chovu koní a vlastní empirické šetření, které je zaměřeno na vybrané subjekty. Zájem je soustředěn na jejich aktivitu, jakou mírou se podílí na své hlavní činnosti v poměru k participaci v lokálním dění daného města nebo obce v kontextu s lokálními zvyklostmi, například chov typického plemene, každoroční či periodicky se opakující akce pro veřejnost, školy a instituce apod.

Některé výše uvedené informace jsou primárně dostupné z tiskovin a oficiálních webových stránek, většinu ale plánuji zjistit terénním šetřením a metodami nejčastěji užívanými – dotazování představitelů jednotlivých stájí, rozhovory s nimi, emailová korespondence a vlastní pozorování.

Tato práce pravděpodobně zcela neobjasní principy lokálního rozvoje, což není ani jejím cílem, ale alespoň částečně pomůže objasnit endogenní působení tohoto odvětví na zkvalitnění života v dotčených lokalitách.

3 Vymezení pojmů vztahující se k dané problematice

Tato kapitola definuje základní vybrané pojmy související s regionálním rozvojem, aktéry regionálního rozvoje a venkovským prostorem. Jedná se převážně o hesla, se kterými se v textu pracuje nejčastěji.

Region představuje objekt regionalistického zkoumání. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje definuje region následovně: *Region je územní celek vymezený pomocí administrativních hranic krajů, okresů, obcí nebo sdružení obcí.*

Regionalizace je ve Velkém sociologickém slovníku vysvětlena jako pojem odvozený z lat. regio, což znamená hranici, svět, stranu, spravovaný kraj. *Jde o rozčlenění míst nebo oblastí tvořících území do regionů, a to podle určitého hlediska (určitých hledisek) vyjadřujícího účel regionalizace. Typickým příkladem regionalizace je členění území pro politické vykonávání státní správy, respektive samosprávy* (Fialová, 1996, str. 916). Administrativní uspořádání jednotlivých celků se nejčastěji opírá o společensko-historický kontext, či vychází z postupného geografického uspořádání krajiny, případně má podklad v kulturní a etnické struktuře obyvatelstva žijícího na daném území.

Regionalismus je nejčastěji definován jako *pocit charakteristické zvláštnosti, skupinového vědomí nebo regionální identifikace a loajality, sdílený lidmi, kteří žijí v určitém regionu nebo konkrétním území* (Postránecký, 2004, str. 11). Regionalismus tedy bývá nejčastěji samotným předmětem zájmu a zkoumání regionalistických studií a jeho myšlenka zahrnuje především jistou sociální sounáležitost jedince s ostatními lidmi a ztotožnění se s konkrétní lokalitou v souvislosti s tradicemi, zvyky a specifickou kulturou.

Rozvoj trvale udržitelný je českým ekvivalentem pro anglický výraz „sustainable development“. Pojem byl poprvé představen ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj, která byla založena roku 1984. *V jejím pojetí je rozvojem trvale udržitelným takový vývoj lidské společnosti, který umožňuje žijícím generacím uspokojovat své potřeby tak, aby nebyly omezovány možnosti budoucích generací uspokojovat své potřeby. V podstatě jde o rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů* (Plamínek, 1996, str. 956).

Sídlo lze definovat jako jednotku osídlení, přičemž sídlem je každé obydlené místo. Nejčastěji se skládá z několika usedlostí, ke kterým patří i jiné objekty, které nejsou určené

k bydlení. Do sídla jsou potom tyto objekty soustředěny a v prostoru odděleny. Těmito stavbami, které nejsou určeny k bydlení, mohou být hospodářské budovy, dopravní zařízení, ale i dvory, zahrady a jiné k nim náležící plochy. *V sídlech se koncentruje obyvatelstvo, vykonává v nich ekonomickou i další činnost a jsou proto místy reprodukce života společnosti (demografické, ekonomické apod.). Vyznačují se velkou druhovou, velikostní i funkční rozmanitostí* (Wokoun, 2004, str. 24).

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. V právních vztazích vystupuje svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích). Obec je tedy jednotkou, kterou tvoří obyvatelstvo žijící na společném území. Tuto společnost spojuje kulturní, hospodářské a také každodenní dění v obci. Cílem může být i podpora sociálních aktivit, participace na veřejném zájmu, případně podpora konkrétních subjektů. I díky většímu počtu menších sídel a zároveň malé hustotě obydlení se v ČR pracuje s pojmem obec také v případě, že se sestává z několika místních částí, resp. částí obce.

Venkovem nazýváme obydlené území mimo lokality měst. Často se vyznačuje zemědělským charakterem, menší hustotou obyvatel a sídel, způsobem života, který je odlišný od městského a zároveň je více propojený s přírodou, a sociální struktura je zde často rovněž odlišná. Venkov je vymezen specifickým typem sociálního agregátu – venkovskou neboli rurální komunitou, někdy též označovanou jako venkovské společenství. *Venkovská komunita se většinou vymezuje v protikladu ke komunitě urbánní neboli městské těmito znaky: 1. vyšší mírou vzájemné sociální závislosti, 2. menší variabilitou profesních možností, 3. menší sociální diferenciaci a také zúženým prostorem sociální mobility, 4. silnější vazbou na tradici a slabší inklinací k sociální změně, 5. silnější determinací přírodním prostředím* (Hudečková, 1996, str. 1380).

Vesnice představuje charakteristickou a základní sídlištní jednotkou venkova. Správním celkem se rozumí venkovská obec, jejíž vymezení pro maximální počet obyvatel se pohybuje mezi 2-5 tisíci obyvateli. Tvoří ji specifická komunita-důležitá součást celkové sociální struktury. *Podle I. A. Bláhy lze vesnici definovat jako živý sociální organismus s vlastní hmotnou a duchovní kulturou a funkcemi* (Hudečková, 1996, str. 1382). Současná podoba dnešních vesnických společenství a vesnic samotných byla formována dlouhým vývojem. Jejich vznik je spojován s neolitickou revolucí, během níž

byl patrný přechod od prisvojovacího k výrobnímu hospodářství, což byl i prvopočátek skupinového osídlování a zakládání usedlostí.

Aktér je jednotkou sociálního systému; může být nositelem návrhu, jeho zhotovitelem, případně se může účastnit obou činností. Z pohledu regionálního rozvoje je aktér významným prvkem, protože svou participací napomáhá k rozvoji lokality. Řadíme jej do skupiny endogenních faktorů. Samotnou participaci lze dělit na dvě podskupiny – poziční participaci, kdy je možné pozorovat vazby k jiným aktérům ve společnosti, a participaci procesuální, kde lze zkoumat již samotnou činnost jedince. *Parsons pokládá aktéra za jednotku sociálního systému, který je v síti sociálních vztahů a která participuje na vzorcovaném interakčním systému – aspekt poziční a procesuální* (Petrusek, 1996, str. 47).

Kapitál tvoří spolu půdou a prací tři základní výrobní faktory v ekonomii. *V přeneseném smyslu se pojem kapitál používá i pro vyjádření kulturních, sociálních a psychických dispozic* (Bayerová, 1996, str. 473).

Sociální kapitál představuje současné ale i možné budoucí zdroje, které mohou být konkrétní osobou využity díky tomu, že se zná s druhými lidmi. *Je to bohatství styků a známostí, které mohou být užitečné. Objem určuje velikost sítě kontaktů, které je dotyčný schopen mobilizovat pro svou potřebu. Profit poskytuje solidaritu skupině zúčastněných a mimo profitu může mít podobu služeb či protislužeb. Držiteli poskytuje též jistou formu prestiže* (Keller, 1996, str. 475).

Kapitál kulturní je zvláštní forma získaných předpokladů jedince nebo skupiny k dosažení určitého sociálního statusu, která je vázána na charakter a úroveň enkulturace (Hubáček, 1996, str. 474). Tento druh kapitálu je však vázán na mocenské struktury, tudíž je jeho rozložení ve společnosti nerovnoměrné podobně jako je tomu u kapitálu ekonomického a sociálního.

Kapitál lidský tvoří zásobu znalostí a dovedností ztělesněných v lidech určitého státu, žijících na určitém území. *Tento druh kapitálu je výsledkem tradice, vzdělání a poznatků získaných praxí. Teorie lidského kapitálu interpretuje vzdělání jako investici do pracovní síly, srovnatelně např. s investicí do výrobního zařízení* (Keményová, 1996, str. 474). Tato teorie také pojednává o otázce investování času a peněz vedoucí k trvalému zlepšování kvality pracovníků jejich odbornou přípravou a vzděláváním.

Činnost lze vyjádřit jako specifickou formu lidského chování zaměřenou obvykle k dosažení nějakého cíle. V užším smyslu jde o aktivní vztah sociálního subjektu (individua nebo skupiny) k vnějšímu prostředí, který předpokládá stanovení cíle, použití určitých prostředků k jeho dosažení a většinou také pravidla, jimiž se tento aktivní proces řídí (Petrusek, 1996, str. 157). Podle Z. Strmisky se činností v širším slova smyslu rozumí jakékoliv jednání, proces nebo chování, pokud je zde konkrétní funkční zaměření.

Práce bývá definovaná jako účelná produkce předmětů a služeb, které mají hodnotu pro ostatní členy společnosti, jako pravidelné zajišťování statků a situací (Brogger, 1976), jako činnost sloužící uspokojování potřeb a obživě (Dorsch, 1987) a jako činnost, která je jedincem jako práce pojímána (Hall, 1986). V sociologii lze práci často najít v konotacemi s pracovním výkonem jedince a profesí. Trvale je práce chápána dvojznačně jako nutná námaha a jako uspokojivý výkon či dobrovolná tvorba. Ve Francii je první význam odvozen od jha tažných zvířat. Běžně je rozlišována práce fyzická a duševní, což zčásti odráží fyzikální definice (Vláčil, 1996, str. 824).

Kompetence znamená schopnost, předpoklady jedince nebo skupiny, zvládnout určitou činnost, situaci, respektive posuzovat určité jevy s vědomím širších souvislostí nebo z odborného hlediska (tzv. kompetence odborná) (Tomek, 1996, str. 503). Obecné užití v sobě tedy spojuje především prvky kvalifikace, vzdělání a zkušenosti.

Sociologie vědění je velmi diferencovaný soubor koncepcí, které analyzují sociální závislost a podmíněnost mechanismů a funkcí poznávání a vědomí a ukazují, v jaké míře je vědění a poznání sociologickým produktem, jak je svázáno s ekonomickými a jinými zájmy různých společenských skupin, vrstev a tříd (Střítecký, 1996, str. 1168).

Tradice mohou mít charakter vzoru chování, které redukuje nejistotu v rozhodování. Rovněž mohou být nástrojem orientace kolektivního jednání. Tradice však plní také funkci symbolickou – zpřítomňuje hodnoty, které jsou v dané kultuře či subkultuře považovány za zvlášť významné a které se proto často mění v normativní vzorce chování, ve zvyky, obyčeje, mravy. Optimální míra závaznosti tradic a úcty k tradicím působí na straně jedné proti ztrátě historické paměti a proti pocitu vykořeněnosti, na straně druhé dokáže zabránit tomu, aby se úkony diktované tradicemi neproměnily v samoučelnou rutinu (Keller, 1996, str. 1326).

Dědictví je tradiční institucí, která je známá všem kulturám, neboť bez ní by nebylo možné zachování sociální a kulturní kontinuity (Keller, 1996, str. 168). Sociologie zkoumá

dědictví na více úrovních. Sociologie při zkoumání kulturního dědictví vychází z analýzy tradic, obyčejů, ale též institucionálního jednání včetně předávaných hodnot, postojů, stereotypů v chování a hraní sociálních rolí.

Zemědělství označuje odvětví ekonomiky zabývající se pěstováním užitkových rostlin (rostlinnou výrobou) a chovem hospodářských zvířat (živočišnou výrobou) a zároveň tradiční způsob obživy a oblast lidské práce, poznamenávající výrazně způsob života. V nejšířším slova smyslu je do zemědělství někdy zahrnováno lesnictví, rybářství, včelařství či hedvábnictví. Naopak v úzkém slova smyslu je za zemědělství považována pouze rostlinná výroba, zatímco živočišná je pokládána za zpracovatelský obor (Lamsler, 1996, str. 1437). Odvětví zemědělské výroby náleží do primárního hospodářského sektoru, tedy tzv. primárních lidských aktivit.

Rolnictvo označuje typickou sociální vrstvu obyvatel vesnice, jádro vesnické komunity, charakterizované původně vlastní prací na vlastní nebo propachtované půdě v malovýrobním zemědělství. Velmi široké pojetí popisuje rolníka jako každého, kdo obdělává půdu nebo chová dobytek, a v podstatě se tak kryje s pojmem zemědělec. Označení rolníka bylo běžné před II. světovou válkou a označovalo zemědělského dělníka, tak i velkostatkáře (Hudečková, 1996, str. 945). Vlivem kolektivizace v 50. letech 20. stol. dochází k transformaci soukromého zemědělství na kolektivní hospodaření. Dnes je soukromě hospodařící rolník častěji označován jako zemědělec.

Sedlák představoval v Čechách za feudalismu většinou poddaného s větší výměrou statku (lán, půllán, čtvrtlán), který vlastnil potah a obvykle usedlost různé velikosti. Proti chalupníkům nebo domkářům byl sedlák pokládán za privilegovaného obyvatele vesnice, člena vesnické komunity, což plyne nejen z držby statku, ale i z určitých kulturních tradic (Dvořáková, 1996, str. 975). O všeobecném uznání těchto lidí svědčí i dnes v kladných konotacích užívané slovní spojení „selský rozum“.

Hospodářství rodinné zemědělské nazývané též jako rodinný zemědělský podnik nebo rodinná farma je charakteristickou sociální jednotkou pro zemědělské hospodaření, která patří také k základnímu obrazu zemědělství Československa do 50. let 20. stol. (Dvořáková, 1996, str. 385) Rodinné zemědělské hospodářství se často vyznačuje specifickými společnými znaky, které jej vymezují oproti jiným typům výrobních

podniků.¹ Současným trendem především v zemích západní Evropy je efektivní propojení zemědělské výroby a jiných doplňkových činností z hospodářské činnosti, například řemeslná výroba, rekreace a služby pro volný čas. Stále však platí, že převládá výše popsaný způsob provozování činnosti v rámci typu zemědělských podniků.

Půda tvoří spolu s kapitálem a pracovní silou třetí základní výrobní faktor. *Představuje zdroj obživy ve vztahu, k němuž se utvářelo lidské společenství. Od vlastnictví půdy se odvíjí sociální strukturace vesnice, na využívání půdy je založeno zemědělství jako hospodářské odvětví a významný prvek dělby práce, obdělávání půdy je základem určitých profesí. Obděláváním půdy a další zemědělskou činností se jako vedlejší produkt zemědělské činnosti vytvářela kulturní krajina* (Dvořáková, 1996, str. 901).

Výše uvedené a krátce vysvětlené pojmy jsou dále užity v následujících kapitolách zaměřených na regionální rozvoj a venkov.

4 Region a regionální rozvoj

Základním prvkem, na jehož bázi jsou regiony členěny a dále posuzovány je jejich struktura. *Na základě struktury jsou zpravidla rozlišovány dva základní typy geografických regionů, a to homogenní regiony, které se vyznačují stejnorodostí svých vlastností, a nehomogenní regiony (heterogenní, nodální, spádové, uzlové, funkční), které se vyznačují nestejnorodostí svých vlastností, ale funkční jednotností* (Wokoun, 2004, str. 67).

Pojem rozvoj se na obecné úrovni používá nejčastěji ve vztahu s kladnými změnami pro zainteresované subjekty a vyjadřuje určitý proces, případně souhrn změn např. za určité časové období zpětně. *Definice regionálního rozvoje není zcela dána, přesto lze říci, že regionální rozvoj lze chápat ve dvou základních přístupech – praktickém a akademickém* (Damborský, 2008, str. 11). Mezi kvantifikovatelné, respektive praktické chápání regionálního rozvoje lze zařadit procentuální míru nezaměstnanosti, výši hrubého domácího produktu, rozvoj infrastruktury, průměrnou mzdu, příp. úroveň poskytovaných

¹1. výrobní prostředky jsou téměř zcela v majetku rodiny; 2. hospodář a příslušníci jeho rodiny pracují především sami na svém hospodářství nebo zaměstnávají relativně malý počet pracovních sil; 3. rodinná domácnost a hospodářství nejsou ekonomicky, finančně ani pracovní odděleny; 4. pracovníci mají větší přehled o průběhu všech prací a jejich vzájemných souvislostech včetně ekologie týkající se biotopu, ve kterém se hospodářství nachází; 5. vztahy mezi pracovníky mají specificky důvěrnější charakter ve srovnání se vztahy mezi lidmi zaměstnanými v jiných podnicích; 6. lidé jsou zde v úzkém kontaktu s půdou, rostlinami a zvířaty, což ovlivňuje jejich chování i dlouhodobý horizont jejich uvažování (Dvořáková, 1996, str. 385).

zdravotních služeb. Tímto praktickým přístupem se zabývají především municipální instituce, tedy obecní a krajské úřady.

Akademický přístup chápe regionální rozvoj jako aplikaci nauk, zejména ekonomie, geografie a sociologie, řešících jevy, procesy, vztahy systematicky vymezeného prostoru (území), které jsou ovlivněny přírodně-geografickými, ekonomickými a sociálními podmínkami v daném regionu (Damborský, 2008, str. 11).

V neposlední řadě je nutné zmínit, že u rozvoje regionů, zvláště potom ve venkovských oblastech, si pod pojmem „rozvoj“ nelze představit jen změny, které směřují k inovacím a celkovému procesu modernizace. Jednou z priorit regionálního rozvoje především v mimoměstských oblastech je snaha o udržení a zachování tradičních hodnot, jakými jsou zvyky a lokální tradice, výroba místních produktů apod. Rozvoj je zde užít v kontextu se zachováním identických znaků, jedinečnosti a specifčnosti konkrétních oblastí. V praxi to znamená využití potenciálu a podmínek, které daná lokalita nabízí, např. charakteristická biodiverzita flory a fauny, lokalita spojená s tradičním odvětvím výroby či průmyslu, vhodné podmínky pro pěstování určitých plodin, přírodní zdroje, historický odkaz v podobě památek a drobných sakrálních staveb, bohaté kulturní dědictví v podobě lokálních tradic, sociální kapitál a široká základna aktérů v podobě nejrůznějších spolků, sdružení a společenství. Využitím těchto zdrojů se lokalita zatraktivní, stává se konkurenceschopnější a roste životní úroveň obyvatel.

Při bližším zkoumání lze ještě najít podrobnější rozlišení vymezením rozvojem místním a rozvojem regionálním. *Místní rozvoj je uskutečňovaný v místě – obci či městě – a regionální rozvoj je u nás převážně spojovaný s vyššími územně samosprávnými celky – kraji a případně s oblastmi NUTS 2 (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 22-23).*

4.1 Vymezení regionu

Pojem region byl výše definován dle Zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje jako „územní celek vymezený pomocí administrativních hranic“, což je jednou z možných definic. Lze říci, že region vždy vymezuje nějakou konkrétní oblast dle předem určených kritérií, nicméně v různých pracích a odborných textech má mnohdy odlišný význam. *Základy koncepce regionu v geografii tkví v otázce rozdělení zemského povrchu na určité části jako jednoho z cílů geografického výzkumu (Wokoun, 2004, str. 65).*

Přírodní hranice, které nejsou zpravidla tak ostře vymezené, jsou protikladem k politickým hranicím a představují je řeky a vodstva nebo pohoří.

Velmi důležitou vlastností regionů je jejich struktura. Na základě struktury jsou zpravidla rozlišovány dva základní typy regionů, a to homogenní, které se vyznačují stejnorodostí, a nehomogenní², které se vyznačují nestejnorodostí svých vlastností (Wokoun, 2004, str. 67). Čím více stejných znaků u porovnávaných regionů hledáme, tím menší bude počet odpovídající výsledků, neboť nejčastěji si jsou regiony podobné jen částečně a těžko bychom hledali dva naprosto totožné, které by naplňovaly například podmínky stejného nebo podobného geografického rozčlenění, strukturální zaměstnanosti a zároveň kulturní a náboženské identity obyvatel žijících na obou územích.

Označení uzlové je pro heterogenní regiony poměrně odpovídající, neboť v těchto regionech jsou dobře patrné tzv. uzly neboli centra a zároveň také spádové oblasti, které mohou mít na těchto centrech různou sílu závislosti. Podmínkou a nutným předpokladem k provázání center a vzdálenějších odlehlých oblastí je dobrá dopravní infrastruktura, obecně nazývaná jako toky, příp. dráhy, od které je odvislá rychlost a kvalita přemístování osob a zboží v prostoru. *Jako příklad nodálních regionů mohou sloužit tzv. spádové regiony, kdy vymezíme oblasti, z kterých lidé jezdí nakupovat do určitého obchodního domu...přemístování, zahrnující pohyb obyvatelstva a zboží a doprava jsou hlavním rysem nodálního regionu (Wokoun, 2004, str. 68).*

Dělení regionů v ČR je i díky menší rozloze v těsné závislosti na historickém vývoji, ale také zohledňuje geografické a přírodní podmínky. Regiony lze členit např. na nížinné a horské oblasti, zemědělsky orientované lokality v kontrastu s výrobními a průmyslovými, regiony s nízkou nezaměstnaností proti strukturálně postiženým regionům apod. Toto dělení a vymezení regionů je pro regionální rozvoj nezbytné a slouží jako podklad např. pro dokumenty Strategie regionálního rozvoje.

4.2 Endogenní přístup v regionálním rozvoji

Regionální rozvoj vymezuje dva typy koncepce – endogenní a exogenní. V minulosti převažoval koncept exogenního působení, od 70. let však do popředí vystupuje endogenní

² Další označení pro nehomogenní regiony je nodální, spádové, uzlové a funkční.

koncepte, protože je stále více kladen důraz na vnitřní potenciál oblasti, participaci lokálních aktérů, a celkově na aktivitu tzv. „zdola“. *Zároveň se však uznává potřeba podpory regionů s objektivními handicap (viz. uvedené regiony se soustředěnou podporou státu) – jde o exogenní přístup* (Hudečková, Lošťák, Ševčíková, 2005, str. 85).

Endogenní koncepte je rozdělená na dva hlavní typy modelů endogenního růstu, z nichž první klade důraz na akumulaci lidského kapitálu a druhý na akumulaci znalostního kapitálu prostřednictvím technických a technologických inovací (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 18). Jednotlivý region je tedy objektem zájmu a v podstatě i místem, odkud vychází rozhodnutí. Důležitou úlohu mají rozhodnutí samosprávných úřadů v dotčeném místě, například obecní a krajské úřady. Jedná se tedy o decentralizaci moci, kdy je podpořena moc samosprávných úřadů, jejich kompetence a vyšší nezávislost územních samosprávných celků.

První ze zmíněných koncepcí preferuje investování zdrojů na podporu kvality lidského kapitálu, protože rostoucí úroveň lidského kapitálu je přímo úměrná možností přijímat nové technologie a pracovat s nimi, což má pozitivní ekonomický dopad. Příklady uplatňování této koncepte v praxi jsou kurzy a programy doplňující a podporující vzdělání. *Předpokládá se, že zlepšení kvality nabídky pracovních sil postupně povede i ke zlepšení nabídky pracovních příležitostí* (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 19).

Modely zaměřené převážně na znalostní kapitál předpokládají, že úroveň vědy a výzkumu podmiňuje rozvoj technologií do užívání. Částečně je jejich využití nezávislé, avšak pro jejich rozšíření je zapotřebí větších investic. *Ekonomické využití kapitálu znalostí je tedy určováno na mikroekonomické úrovni, a sice rozhodnutími firem investovat do inovací, vědy a výzkumu či technologií* (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 19).

4.3 Regionální politika

Regionální politika vytváří předpoklady pro postupné snižování či zmirňování nežádoucích rozdílů a současně přispívá ke zvýšení konkurenceschopnosti regionální a národní ekonomiky (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 35). Z hlediska makroekonomie je uplatňování regionální politiky žádoucí, neboť municipální instituce jsou schopny díky svěřeným pravomocím lépe a pružněji reagovat v lokálních záležitostech v porovnání s centrálním subjektem. Výhodou je dobrá informovanost o potřebách obyvatel. To souvisí

s pozitivním dopadem na regionální konkurenceschopnost a následně s lepším výsledkem národní ekonomiky a fungování státu.

V rámci EU je regionální politika prováděna na třech základních úrovních: a) nadnárodní, tedy prováděná přímo Evropskou unií, b) národní neboli diferencovaná politika, kterou provádějí jednotlivé členské země, přičemž přejímají jednotlivá opatření a konečně c) regionální, která existuje ve většině zemí a jejíž pozice je posilována (Stejskal, Kovárník, 2009, str. 36).

Analogicky lze ke každé úrovni přidělit jednotlivé nositele, kteří politiku na dané úrovni provádějí. Nadnárodní politiku zastupují evropské instituce v čele s Evropskou komisí, národní úroveň tvoří ministerstva, vláda a další klíčové orgány státní správy. Regionální úroveň reprezentují orgány územně správních celků, ale patří sem i soukromý sektor, který je na regionální úrovni důležitým hráčem, tzn. podniky, různé instituce, spolky, ale i místní akční skupiny a další aktéři lokálního dění.

Tabulka 1 - Přístupy v rozvoji regionů

Přístupy v rozvoji regionu ve venkovských oblastech	
Rozvoj venkovské obce se zřetelem na infrastrukturu, zlepšování kvality služeb a samotný rozvoj osídlení	Udržování vybraných znaků typických pro venkov, jejich oživení a zachování – např. výrobní činnost, architektura, kulturní bohatství

Zdroj: Binek a kol., 2009, str. 27-28, vlastní zpracování

V ČR byl regionální rozvoj právně upraven souborem zákonů v roce 2000, jež byl přijat na základě zavedení krajského uspořádání. Konkrétně se jednalo o Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) a především **Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje**. Regionální rozvoj je zde chápán jako činnost vycházející z koexistence státu a regionálních orgánů, jejichž společným cílem je obecně rozvoj regionů, konkrétně potom zmírnění nežádoucích diferencí, posílení konkurenceschopnosti a hospodářské struktury v regionech. Tento zákon je také klíčovým mezi tuzemskou regionální politikou a regionální politikou EU.

V České republice hraje klíčovou roli dokument **Strategie regionálního rozvoje (SRR)**, který vychází z výše uvedeného zákona. Představuje nástroj realizace politiky na regionální úrovni a zahrnuje např. analýzu regionálního rozvoje za uplynulé období,

silné a slabé stránky ve vztahu k regionálnímu rozvoji krajů a okresů, případně v jednotlivých odvětvích a sektorech, strategické cíle regionálního rozvoje, představuje opatření a priority k podpoře rozvoje, uvádí státem vymezené regiony se soustředěnou podporou aj. Jako podklad pro vypracování SRR slouží statistické údaje, územně plánovací podklady, územně plánovací dokumentace a další.

4.4 Venkov

Venkov není zcela jednoznačně vysvětlitelným pojmem a bude znamenat něco zcela jiného například pro člověka žijícího ve městě nebo naopak v odlehle oblasti, stejně tak bude mít odlišný význam pro zemědělce a pracovníka v oblasti terciálního sektoru. Venkov tak můžeme vymežit podle mnoha kritérií. Proto je součástí téměř většiny prací, které o venkovu pojednávají, vymezení a vytyčení nejdůležitějších znaků, díky kterým lze konkrétní lokality označit za venkovské.

Venkov obecně je vymezován jako řídko osídlený prostor, ve kterém má důležitou funkci zemědělství (Majerová, 2005, str. 39). Výše uvedená a zjednodušená definice se často upravuje a precizuje v souvislosti s tématem, v jakém je uváděna, např. demografie, rurální sociologie nebo geografie. Každá tato disciplína upravuje definici venkova v návaznosti, co konkrétně zkoumá a zároveň v jakém vztahu jsou tyto předměty k venkovu. *Venkov jako prostředí má blíže k přírodě než fyzický prostor města. Je to prostředí méně umělé, méně přetvořené, méně poznamenané kulturou moderní společnosti* (Hudečková, Lošťák, 2002, str. 85). Urbanismus bude venkov vymezovat specifícností staveb, využitím a celkovou strukturou sídla, předmětem rurální sociologie bude zkoumání kultury a způsobu života, zatímco demografie se zabývá nižším počtem obyvatel a hustotou zalidnění ve venkovských oblastech. Spojení těchto jednotlivých aspektů (nízká hustota zalidnění, zemědělský charakter, specifický a od města odlišný způsob života a sounáležitost s přírodou) uvádí ve své definici i Velký sociologický slovník: *Venkov je obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství s menší hustotou obyvatel, ale i odlišným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem* (Hudečková, 1996, str. 1380).

V. Majerová dále dělí venkov dle územního hlediska na venkovský prostor, venkovský region a venkovské sídlo neboli vesnici. Venkovský prostor označuje

venkovské osídlení včetně okolní krajiny, tzn. katastr venkovských obcí s celkovým souhrnem zemědělské půdy, lesů, vodní plochy a místních komunikací. Pro potřeby statistických výpočtů se nejčastěji používá venkovský region, který je však pro co nejpřesnější výpočet jasně definován a vymezen. V rámci Evropské unie se jako hlavní kritérium stanovuje hustota obyvatel na 1 km². *Venkovská obec nebo také synonymické označení vesnice je označení pro sídlištní jednotku ve venkovském prostoru. Z historického hlediska je to typické seskupení obytných a hospodářských stavení, plnících různé funkce, mezi nimiž měla důležité místo funkce zemědělská* (Majerová, 2005, str. 39).

4.4.1 Vymezení venkovského prostoru

Vymezení venkova v prostoru je dnes mnohdy velmi složité a k jeho nalezení je třeba předem určit, dle jakých kritérií se lze orientovat. Mnohdy napoví obecné znaky, které jsou s typicky venkovskou komunitou spojeny, tzn. řidší osídlení, menší počet obyvatel, zemědělská činnost aj. *Hranice mezi městem a venkovem se během historického vývoje postupně stíraly a v současné době dochází k jejich prolínání. V první řadě jde o určení, zda budeme hledat hranice pro venkovský prostor nebo venkovskou obec* (Maříková, 2005, str. 40).

Subjektivně lze rozpoznat typicky venkovskou oblast, případě typicky městskou lokalitu, a to především dle sídel, tzn. podle jejich hustoty, funkčního zaměření, počtu institucí atd. V některých případech však nelze jednoznačně kategoricky určit stanovisko, jedná se například o tzv. satelitní městečka, která mají úzkou vazbu na město, nebývají zde žádné obchody a nachází se v podstatě ve venkovské lokalitě, nicméně zde záleží i na pocitu obyvatel, ke které skupině cítí větší sounáležitost.

Obecně však platí, že jakýmsi pomyslným vodítkem zůstává architektura zástavby, zvláště pak specifický typ bytových jednotek. *Dnešní podobu měst ovlivňují kromě historických vlivů také moderní urbanistické a architektonické trendy, ale i důsledky koncentrace obyvatel z let minulých – panelová sídliště na jejich okrajích* (Maříková, 2005, str. 42).

Venkov je v současné době také poznamenán vlivem jednoho z českých fenoménů, tedy chataření, a zvláště potom chalupaření, které zažilo značný rozkvět již v druhé polovině 20. stol. Chaty coby rekreační objekty se kromě přilehlých městských oblastí v zahrádkářských koloniích začaly stavět i ve vzdálenějších obcích, případně si lidé pořizovaly starší domky a chalupy za stejným účelem. Cíle byla prázdninová, a především

víkendová rekreace a také více či méně aktivní odpočinek. Cílem bylo optimální propojení klidu venkova a původního stylu žití s prvky moderního života zajišťující vyšší komfort. *Obyvatelé měst s sebou také přinášeli nejen své zvyky a svůj způsob života, ale také další „vymoženosti“ moderní doby, které chtěli mít i o víkendu (teplou vodu, splachovací záchod, televizi...)* (Maříková, 2005, str. 42).

4.4.2 Venkovská komunita

Způsob venkovského stylu života se původně odlišoval od toho městského především díky zemědělskému charakteru lokalit. Chov zvířat a pěstování plodin znemožňuje větší mobilitu obyvatel, člověk je odkázán setrvat a žít na jednom místě, neboť péče o hospodářská zvířata je denní rutina a pěstební činnost pro změnu zrcadlí cyklické pojetí času a dělení roku na jednotlivá hospodářská období. Jistou výhodou pro rodiny věnující se hospodaření oproti některým městským, např. dělnickým byla jistá potravinová soběstačnost. Postupem času a zvláště od 2. pol. 20. stol. s nástupem kolektivizace zemědělství se životní styl více obyvatel venkova přibližuje urbánnímu. *Venkovská komunita se většinou vymezuje v protikladu ke komunitě městské těmito znaky: vyšší, míra vzájemné sociální závislosti, nižší míra profesní variability, zúžený prostor sociální mobility, silnější vazba na tradice a slabší inklinace ke změně a silnější determinace přírodním prostředím* (Maříková, 2005, str. 45).

Neprávem se mnohdy na venkovskou komunitu pohlíží jako na zaostalou a méně chytrou část obyvatelstva. Pravda je však ta, že mladí lidé, kteří z venkova odcházejí na studia univerzit, zůstávají často ve městech, kde je více pracovních příležitostí a je také lépe ohodnocená jejich kvalifikace. Zároveň je zde však tendence k jisté modernizaci a zajištění lepší úrovně žití (jak ze strany obyvatel, kteří chtějí mít například s městem srovnatelnou úroveň v bydlení), ale i ze strany ministerstva či jiného správního orgánu, který může za pomoci dotací a jiných nástrojů v obcích podporovat rozvoj infrastruktury, stavbu kompostáren, ČOV, aj.

Pro venkov typickým prvkem, který souvisí především s menším počtem obyvatel a nepřilíš anonymním prostředím, jakým menší obec je, se stala tzv. sociální kontrola, která je uznávaná většinou obyvatel, a těžko zde bývá místními starousedlíky přijímané jakékoliv odlišné chování, vystupování, vzhled, či vyznávání hodnot. To může často komplikovat začlenění nově přistěhovaných.

Soudobý venkov a žití na venkově není „ryze venkovské“ (podle romantických představ o „venkovské čistotě“), ale také se nepřiblížilo městu (způsobem modernistických představ o setření rozdílů mezi městem a venkovem). (Lošťák, Hudečková, 2002, str. 91).

(Binek, 2007) uvádí jako příklady kvality lidských zdrojů u venkovského obyvatelstva např. participaci obyvatel v místních záležitostech, vzdělanost, věkovou strukturu nebo podnikatelskou aktivitu občanů.

4.4.3 Mimoprodukční funkce zemědělství

Venkovské regiony jsou specifickým prostředím, které ovlivňuje charakter celé České republiky. Žije zde méně než třetina obyvatel země, jeho význam je však výrazně vyšší (Binek, 2009, str. 52).

Zemědělství ve venkovských oblastech je často významným zaměstnavatelem v lokalitě, podílí se na prostorovém uspořádání ve venkovském prostoru a v neposlední řadě se jedná o odvětví pečující o krajinu. V současné době se také stále častěji uvádí v souvislosti s ohledem na trvale udržitelný rozvoj tzv. mimoprodukční funkce zemědělství.

*Mimoprodukční funkce zemědělství zahrnují řadu oblastí, ke kterým patří především funkce půdoochranná, protierozní, vodoochranná a retenční, **přírodoochranná** a krajinnotvorná, **rekreační** a zdravotní a **funkce kulturního dědictví venkova*** (Penk, 2001, str. 26). Cílem přírodoochranné funkce je ekologická stabilita zajišťovaná šetrným přístupem ke krajině a zodpovědným hospodařením. Rekreační funkce zahrnuje využívání lesů vodních ploch a krajiny obecně k aktivní rekreaci, odpočinku a dnes také k agroturistice, jež se těší stále větší oblibě, protože umožňuje kromě netradičního způsobu strávení dovolené dozvědět se nové poznatky a prožít zkušenosti, z tradičního způsobu žití zejména rodinných zemědělských hospodářství. Snahou o zachování kulturního dědictví venkova, tzn. architektury, krajiny, lokální kultury a historických hodnot můžeme definovat funkci kulturního dědictví venkova.

Analogicky lze vymezit tyto mimoprodukční funkce lesa – vodoochranná a vodohospodářská, půdoochranná a protierozní, krajinnotvorná a **přírodoochranná, rekreační** a zdravotně hygienická funkce. Jednotlivé výše uvedené funkce lesa mají obdobnou povahu jako u zemědělských ploch avšak mj. se zřetelem na zadržování vody, ochranu před účinky skleníkových plynů, zachování biologické diverzity, zastoupení flory i fauny v krajině a mnoho dalších. Pro tuto práci je důležité zmínit zvláštní ochranu lesů

v Chráněných krajinných oblastech (CHKO) a Národních parcích (NP), kde jsou na rozdíl od hospodářských lesů rozdílné např. některé technologické postupy.

Subjekty působící v ziskovém sektoru na venkově obecně dnes představují kromě zemědělských podniků a družstev drobní zemědělci, podniky zabývající se lesní správou, vodním hospodářstvím a další drobní podnikatelé poskytující nejčastěji výrobní, obchodní či osobní služby.

Pro úplnost vymezení aktérů je zde i krátká zmínka o aktérech neziskového sektoru. K rozvoji venkova, resp. větší možnosti kulturního a volnočasového vyžití, podpory společenského života a dění v obci přispívají významnou měrou nejčastěji prostřednictvím spolků, sdružení, zájmových skupin a dalších, kteří se svou činností snaží oslovovat a sdružovat osoby se stejnými společnými zájmy.

Česká republika má 4 264 tis. ha zemědělské půdy, zaujímající přibližně polovinu (54 %) celkové rozlohy státu. Více než třetinu půdního fondu ČR tvoří lesní pozemky (Bínek, 2009, str. 52). Dnešní zemědělství je zvláště u velkých podniků charakteristické velkými až obrovskými lány, které vznikaly za minulého režimu scelováním polí, rozoráváním, remízků, mezí a polních cest. Na těchto lánech se pěstuje jen malé množství plodin, ze kterého je vysoký a zároveň stálý užitek. Zemědělské velkofarmy se při svém rozhodování o způsobu využití obhospodařovaných pozemků (převážně pronajatých) řídí podmínkami diktovanými tržním hospodářstvím a intervenčními dotacemi Evropské unie a státu. To je motivuje k orientaci na pěstování velmi omezeného počtu plodin, které nabízejí relativně největší výsledný efekt (Bínek, 2009, str. 52).

5 Aktéři a aktérství v lokalitě působení

V souvislosti s lokálním rozvojem je třeba na úvod vymežit dva pojmy, které někdy bývají zaměňovány, a sice **subjekt** a **aktér**. Jejich odlišnost tkví v aktivitě, kterou vykonávají. Subjektem se rozumí všechny osoby, společenství osob, organizace a jiná uskupení, které svou činnost provozují v konkrétní lokalitě či sektoru odvětví. *Ty subjekty, které vstupují aktivně do rozvojových procesů, formulují určité názory na směřování rozvoje, ovlivňují svým chováním prostředí jiných subjektů atd., se posouvají do role aktérů (občanská sdružení, zájmové organizace, instituce veřejné správy a další) (Bínek, 2009, str. 34). Z toho vyplývá, že aktérem se může stát jakýkoliv subjekt, ale nestává se jím automaticky. (Bínek, 2009) ještě doplňuje členění subjektů a aktérů na **vnitřní**, kteří*

v dané lokalitě žijí, příp. mají sídlo, zatímco **vnější** subjekty a aktéři nepůsobí přímo. Tím může docházet k možným střetům, např. právě ve venkovském prostoru, kde bude jiné zájmy sledovat vlastník rekreačního objektu a stejně tak rezident pracující v místě svého bydliště.

Primární způsob dělení rozlišuje aktéry dle správního členění území, které koresponduje s jednotlivými úrovněmi veřejné správy. Takto se aktéři dělí podle působnosti na **lokální, národní a nadnárodní**.

Vedle aktérů zařaditelných na jednu z uvedených prostorových úrovní existuje nemálo subjektů s působností celostátní, resp. regionální, které zastřešují své lokální, relativně samostatné jednotky (např. mládežnické organizace, agrární komory apod.) (Binek, 2009, str. 39).

5.1 Předpoklady aktérů, jejich role a rozdělení

Člověk se od zvířat odlišuje v obecné rovině vědomím a uvědomělou lidskou činností. Přetvářením a přizpůsobováním přírody si tak budoval své společenství a tedy i svou vlastní kulturu. *Aktéry rozvoje venkova můžeme chápat v nejširším slova smyslu jako veškeré formalizované instituce či jednotlivce, kteří nějakým způsobem svými aktivitami vstupují do dění na venkově či kteří jsou součástí venkova* (Binek, 2009, str. 38). Větší počet jednotlivých aktérů a uskupení, které se svou činností podílejí na rozvoji venkovského prostoru zároveň zrcadlí sociální rozmanitost dané lokality. Rozvoj jako takový je přímo úměrný síle jednotlivých aktérů, které lze k dosažení cíle efektivně využít, zvláště pokud se spojí více takovýchto osob. Tato „hybná síla“ je odvislá od různých forem kapitálu, zvláště potom **sociálního kapitálu**, neboť např. k přeměně myšlenky až po úspěšnou realizaci projektu je velmi užitečná znalost kontaktů a známostí, představující pomyslné „zdroje“, které je tímto jednatel schopen zmobilizovat. Především ve venkovské komunitě mají tato plnění často formu různých protislužeb, včetně těch materiálních.

Nezbytným předpokladem a jakýmsi předstupněm můžeme označit **lidský kapitál**, který je souborem znalostí, dovedností a vědění lidí žijících na určitém území (v tomto případě lze říci např. v jedné obci, regionu), který je získáván průběžně praxí, vzděláním, ale také je člověku vštěpován na základě tradic, zvyků a v neposlední řadě je také ovlivněn prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a žije. **Kulturní kapitál** představuje formu získaných

předpokladů jednotlivce nebo skupiny k dosažení určitého sociálního statusu, který potom může být ve snaze o rozvoj lokality ve výsledku velmi nápomocný celé společnosti. Významné aktéry kromě jiného charakterizuje také často bohatý finanční kapitál. Nedostatek finančních prostředků bývá v praxi překážkou rozvoji aktivit pro menší obce, neziskové organizace a malá sdružení, které jsou ve svých aktivitách omezovány nejvíce právě financemi. To lze do značné míry vyřešit vhodnou kooperací s dalšími aktéry a subjekty.

Níže je uvedená tabulka prostorové úrovně s aktéry jednotlivých typů sektorů. Z pohledu veřejného sektoru jsou pro zemědělství klíčové samosprávné orgány krajů – tedy krajská zastupitelstva v čele s Ministerstvem zemědělství. Kraje si mohou svými vlastními prostředky utvářet svou krajskou politiku včetně podpůrných programů. Od roku 2004 je v jejich kompetenci státní Program obnovy venkova, který zajišťují ve spolupráci spolu s Ministerstvem pro místní rozvoj. *Kraje také mohou zakládat své zemědělské nebo regionální útvary a v oblasti rozvoje venkova vykonávají činnosti jak v samostatné (zajišťují výkon státní správy na úseku zemědělství a rozvoje venkova), tak i v přenesené působnosti* (Binek, 2009, str. 48). Na krajské úrovni rovněž působí aktéři osoby sdružující, tzn. krajské hospodářské komory a další krajské organizace.

Největší vliv na samotném rozvoji mají však subjekty, resp. aktéři na obecní (místní) úrovni. Prvotním impulsem mohou být např. investiční pobídky pro podnikatele a investory ze strany obce. Další možností je vzájemné sdružování obcí, případně obcí a osob. *Na rozvoj venkova mohou mít nemalý vliv i obcí zřizované organizace, jako např. školy, kulturní či sportovní organizace a jiné* (Binek, 2009, str. 49). Toto se týká především neziskového sektoru, který však není předmětem této práce.

Místní akční skupina (MAS) spočívá v kooperaci a partnerství subjektů soukromého i veřejného sektoru v konkrétním území. V těchto kooperacích figurují obce, svazky obcí, fyzické podnikající osoby, organizace neziskového sektoru i jednotlivé osoby. *Na úrovni rozhodování musí tvořit zástupci soukromého sektoru nejméně 50 % z místního partnerství* (Binek, 2009, str. 50).

Tabulka 2 - Matice aktérů – prostorová úroveň versus typ sektoru

		SEKTORY		
		veřejný	podnikatelský	neziskový
ÚROVEŇ	národní	ministerstva	celostátní zájmová uskupení	spolky, svazy, sítě
	krajská	kraj vysoké školy krajská informační střediska	podnikatelská sdružení	nezisková sdružení
	lokální	obce – DSO, MAS obcí zřizované organizace	podnikatelé, zemědělci	zájmová sdružení, spolky

Zdroj: Binek, 2009, str. 41

5.2 Kategorizace aktérů ziskového sektoru v rozvoji lokality

Subjekty ziskového sektoru můžeme prvotně rozdělit na fyzické osoby (dále jen FO) a právnické osoby (dále jen PO), tedy ty subjekty, které jsou zakládány za účelem dosažení zisku, a svou podstatou nepatří do neziskového sektoru.

Podnikem se přitom rozumí subjekt vykazující ekonomickou činnost, bez ohledu na jeho právní formu. K těmto subjektům patří zejména osoby samostatně výdělečně činné, rodinné podniky, které vykonávají řemeslné či jiné činnosti, veřejné obchodní společnosti a sdružení, u kterých je ekonomická činnost hlavním předmětem podnikání (Stejskal, Tetřevová, 2009, str. 112).

Neziskový sektor zahrnuje dle Zákona o obchodních korporacích (dále jen ZOK) fundace (nadace a nadační fondy), ústavy, obecně prospěšné společnosti, církve či spolky. Charakteristickým znakem těchto společností je, že netvoří zisk. Pokud jej však organizace dosáhne, je jednotkou využit k investicím, dalšímu rozvoji a zlepšení poskytovaných služeb. V ziskovém sektoru je zpravidla přerozdělen mezi společníky. Pro FO i PO je primárním cílem ziskovost, ale vedle něj zde nalezneme i jiné cíle, které si subjekt, zejména PO může stanovit. Může jím být oslabení postavení konkurence na trhu, dosažení konkrétního účelu, či existence subjektu po určitou dobu.

5.2.1 Vymezení fyzických osob

Podnikání fyzických osob tedy živnost vymezuje zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání následovně: *Živnost je soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem.* Výše uvedených šest podmínek představuje charakteristické rysy provozování živnosti. Vedle živnostenského podnikání stojí i neživnostenské, které se řídí zvláštními právními předpisy. Tentýž zákon obsahuje také negativní vymezení živností. Do této kategorie se řadí např. činnosti vyhrazené státu, využívání výsledků duševní tvůrčí činnosti, restaurování kulturních památek, provádění archeologických výzkumů aj. Živnosti lze kategorizovat dle několika hledisek. Prvním z nich je hledisko odborné způsobilosti, kterou musí žadatel splňovat. Patří sem živnosti řemeslné (uvedené v příloze 1), vázané (uvedené v příloze 2), koncesované (uvedené v příloze 3) a živnost volná neboli výroba, obchod a služby neuvedené v příloze 1-3.

Z hlediska předmětu podnikání lze živnosti rozdělit na obchodní, výrobní a poskytující služby. Nárokovými živnostmi se rozumí ty, na jejichž provoz má každý žadatel nárok, tzn. jedná se o skupinu živností ohlašovacích. Naopak nenárokové živnosti jsou podmíněné specifickými požadavky na žadatele, nejčastěji udělením koncesní listiny.

5.2.2 Vymezení právnických osob

Ustanovení neboli vznik PO je nejčastěji zakladatelským jednáním, příp. působením veřejné moci, tedy zákonem nebo orgánem veřejné moci. Při vzniku se PO zapisuje se zapisuje do veřejného rejstříku dle charakteru formy subjektu. V den zápisu do tohoto rejstříku subjekt prakticky vzniká. PO mohou působit na poli soukromého práva, příp. v právu veřejném, kde jsou zakládány pro zvláštní účel, např. ČNB. Je nutné zmínit že nejrůznější společnosti působí prakticky ve všech oblastech hospodářského a společenského života. Podnětem k jejich založení je buď podnikatelský záměr nebo dosahování obecného blaha, tzn. že vykonávají obecně prospěšné činnosti (Sokol, SDH). Existuje několik právních předpisů, které vymezují a definují jednotlivé společnosti. Jedním z nich je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen NOZ). Ten vymezuje *PO a korporace obecně jako společenství osob, např. družstvo, veřejnou obchodní, komanditní společnost, fundace neboli nadace a nadační fond a ústavy, jež mohou být charakteru soukromoprávního příp. veřejnoprávního.*

Jinak vymezuje právnické subjekty zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, tedy ZOK. Jak z názvu vyplývá, člení subjekty do dvou následujících skupin – obchodních korporací a družstev. Podskupiny obchodních společností tvoří osobní společnosti se solidárním a neomezeným ručením, tedy veřejná obchodní společnost a komanditní společnost, dále kapitálové podniky, tzn. akciová společnost a společnost s ručením omezeným, evropská společnost a konečně evropské hospodářské zájmové sdružení. Z družstev ZOK vyčleňuje ještě evropskou družstevní společnost.

5.3 Kůň v životě člověka a jako fenomén v rozvoji lokality

A je to opět jezdecké sousoší svatého Václava, které symbolicky bdí nad bouřlivými dějinami našeho národa. Toto sousoší, jemuž kůň dává plastičnost s glorifikací, je svou monumentálností a nadčasovostí syntézou národní kultury a náboženské víry (Dušek, 1992, str. 5). Kůň hrál v životě člověka velmi důležitou roli již od počátku domestikace tohoto zvířete, tzn. cca již zhruba 6 tisíc let. Tvzení, že kůň se velmi podílel na rozvoji lidské společnosti není nijak nadsazené. Kůň člověka doprovázel do bojů a válek, pomáhal mu překonávat dlouhé vzdálenosti, objevovat nová území, přepravovat náklady a osoby, využití koňské síly v zemědělství zajistilo větší efektivitu. Ne všechna zvířata však byla vhodná na jakoukoliv práci, tudíž bylo vhodné začít šlechtit typy a plemena koní pro jednotlivé druhy práce. V zemědělství byli používáni koně různých plemenných typů formovaných místními přírodními podmínkami. Takoví koně byli přizpůsobeni celému komplexu prostředí, a proto svoji konstituci byli pro výkon prací nejvhodnější (Dušek, 1995, str. 215). Dnes ve světě existuje přibližně 400 různých plemen koní, z nichž každé má svá specifika, ať už jde o charakter, výšku, zbarvení, využití, rozšíření a další.

Obecně platilo, že kůň byl jedním z měřítek, podle kterého bylo posuzováno bohatství a postavení člověka ve společnosti. Toto platilo např. u préríjních indiánů v 19. stol., a stejně tak v meziválečném období, kde váženost některých sedláků pramenila i na základě toho, z jakého chovu pocházeli jeho koně. Ve středověku byli v jedné usedlosti chováni povětšinou tři koně, nejzámožnější sedláci jich však vlastnili až šest. Chudší statkáři i nadále v tahu pracovali s párem volů.

Výraznou změnu zaznamenal chov koní nejen u nás ale i v dalších zemích Evropy v době po 2. světové válce. Jejich využití v zemědělství se snížilo natolik, že mnoho, byť

kvalitních chovů bylo zrušeno, protože pro tato tažná zvířata již nebylo vhodné využití. *Vlivem mechanizace zemědělské výroby se stavy koní v republice snížily na přibližně 5 % ve srovnání s nejvyšším počtem koní 747 tisíc, dosaženým v roce 1947* (Dušek a kolektiv, 1992, str. 5). Tímto krokem bohužel došlo k úbytku kvalitních jedinců základních stád, a tudíž ke znehodnocení kvalitativní úrovně jednotlivých plemen. Situace se však postupně zlepšila, nicméně proces obnovení kvality je v plemenářství otázkou let a generací, nikoliv měsíců.

Po druhé světové válce se nicméně zvyšuje zájem o chov koní pro sportovní a rekreační účely, který se v mnoha zemích stává důležitým hospodářským odvětvím (Gordon Watsonová, 2003, str. 21). To se týká například dostihového sportu, který je velmi populární ve Velké Británii, Francii či USA.

Znatelně menší část tvoří koně pracovní, tedy tažní, kteří původně nacházeli uplatnění v polnohospodářských pracích. Jako důvod poklesu chovů je uváděna menší efektivita v porovnání se strojem či traktorem, a naopak větší náročnost časová, mnohdy i finanční. Fakt, který podpoří nákup stroje před živým zvířetem je namístě – živé zvíře potřebuje každodenní péči, spotřebovává krmivo a stelivo i když nepracuje, v případě zranění může být vyrazen z pracovního procesu dlouhodobě, případně napořád a vstupní investice do zvířete samotného a vybavení je též nemalá.

Naproti tomu je u pracovních koní vyzdvihována jejich ekologičnost, šetrnost k životnímu prostředí, jakou stroje nejspíše těžko napodobí a v neposlední řadě jde o jakýsi kult dědictví v zemědělské činnosti na venkově, o jehož udržení bychom se měli ve svém zájmu zasadit. V současnosti však příznivé podmínky, zvláště pro mladé lidi, kteří by svou profesi chtěli s koňmi spojit, nejsou, což dokazuje například i zjištění, že žádné ze současných učilišť nenabízí učební obor kočí se zaměřením na lesní potahové a přibližovací práce. Existují pouze kurzy, které může uchazeč ve svém zájmu absolvovat, ale v praxi není profesní způsobilost nijak dokládána. S tím souvisí i úpadek prestiže tohoto povolání, přestože jej pro svou fyzickou náročnost a podmínku umět zacházet se zvířetem zvládne dlouhodobě provozovat jen málo zájemců o tuto práci.

V zemědělství se s chladnokrevníky lze setkat nejčastěji v rámci drobného hospodářství, převážně rodinného typu, kde tato zvířata zastávají lehčí, převážně sezonní či doplňkové práce a vhodně tak doplňují mechanizované flotily zemědělských strojů.

Nejčastěji chovaná plemena tažných koní používaných v zemědělství a lesnictví jsou v České republice tři – Norik, který původně pochází z Rakouska a významně se podílel na vyšlechtění našeho Slezského norika, u něhož byl kladen důraz na charakterové vlastnosti, pracovitost, dobrou reprodukční schopnost, nenáročnost a obratnost v terénu, a naše druhé národní plemeno chladnokrevných koní, tedy Českomoravský belgický kůň (ČMB). Ten se vyznačuje mohutnější stavbou těla, avšak kladné vlastnosti týkající se povahy a exteriéru jsou u něj obdobné jako u výše zmíněných plemen. Oblíbení jsou též kříženci těchto plemen, spojením chladnokrevníka a lehkého jezdeckého koně vznikne rodinný kůň vhodný na rekreační ježdění i lehčí potažní práce.

5.4 Využití pracovních koní v zemědělství a lesnictví

Využití koní značně ovlivnilo života člověka od doby, kdy byl domestikován, tedy přibližně před šesti tisíci let³. Primární využití bylo samozřejmě v dopravě, lesnictví, hospodářství a polnohospodářských pracích. Především je nutné se zastavit u stylu života na venkově, kde koně nebyli jen pracovním nástrojem, nýbrž často měli důležitou úlohu během různých slavností a ceremoniálů, v neposlední řadě je třeba zdůraznit důležitou návaznost chovu koní na pracovní příležitosti a udržení tradičních řemesel. Pokud mluvíme o negativním dopadu na řemeslné práce vlivem snížení počtu pracovních koní, jako příklad může posloužit značný pokles počtu tradičních profesí, například sedlářů, podkovářů či zvěrolékařů se specializací na hospodářská zvířata.

Další značné okleštění využití pracovních koní přináší doba po 2. světové válce, kdy došlo k opětovnému poklesu pracovních koní a to především díky mechanizaci zemědělské výroby a později také v lesním hospodářství. Pro tyto koně již mnohdy nebylo využití a značná část jich skončila bohužel na jatkách. *Z původních oblastí se udrželo v omezeném rozsahu využití koní v lesním hospodářství a zemědělství, I když bychom ho měli ve strachu o své budoucí životní prostředí více preferovat* (Dušek a kolektiv, 1992, str. 56).

³ Člověk využíval koně jako pracovní nástroj a dopravní prostředek již odedávna, ale s tím, jak se postupně měnily potřeby a zájmy lidí, měnila se i struktura chovaných koní a jejich využití. Tak například ve středověku byl v chovu upřednostňován střední až středně těžký typ koní vhodný pro rytířské turnaje, do kočárové zápráže i na polnohospodářské práce. Zásadní změnu lze vysledovat přibližně v polovině 20. stol., kdy vlivem automobilismu a rozvojem dopravní infrastruktury došlo v motorizovaných evropských státech ke značnému poklesu stavu koní, kdy takřka vymizelo využití koní jako dopravního prostředku.

5.4.1 Kůň v současném zemědělství

Využití potažní koňské síly je dnes spíše marginální a setkat se s ním můžeme tím spíše ve venkovských oblastech. Poměrně vhodné využití má u přepravy na kratší vzdálenosti v kombinaci s těžko dostupným terénem a v rámci podniku. U využití strojů zde mluvíme o neefektivnosti a velké spotřebě pohonných hmot. Z praktických příkladů uvedme bránování zahrad, plečkování brambor (kde jsou u tradičních farmářů koně právem oblíbeni, neboť dobře vycvičení jedinci mají přesnou stopu v řádce a jen málo brambor je pošlapáno a zničeno), dále přeprava materiálů a drobné kultivační práce v sadech a vinicích. Opomenout nesmíme zmínku o značně ekologičtějším způsobu obhospodařování pozemků, neboť otázka ekologie je dnes velmi aktuální. Předtím, než si budeme klást otázku, proč není využití koní v potažních pracích rozšířenější, je třeba objasnit neutěšenou situaci v personálním obsazení⁴.

Je nutné se konečně oprostít od zakořeněné ho podceňování práce kočích a uvědomit si, že práce s živým organismem, pokud je na odpovídající úrovni, je vždy náročná (Dušek a kolektiv, 1992, str. 59). Většinový podíl na obhospodařování zemědělských ploch již zůstane mechanizaci, bylo by však mylné se domnívat, že pracovní úloha pro tato krásná a majestátní zvířata skončila⁵.

Práce koní v zemědělském provozu ve větším rozsahu již sice patří minulosti, ale rozumně uvažující hospodáři ji mnohde úplně neztratili a naopak se koním v současné době dostává více příležitostí dokázat, že mohou být i nyní platnými pomocníky (Dušek a kolektiv, 1992, str. 59). V některých případech hraje roli i tradice chovu, zájem o soutěže, v případě koní činných v lesním hospodářství jde mnohdy jen o jakousi doplňkovou službu těžebním společnostem.

⁴Kočí jakožto specializovaný pracovník je dnes velmi podceňován nejen z hlediska společenského a profesního. Málomdo si uvědomuje důležitou odpovědnost tohoto pracovníka, který má na starost práci s živým zvířetem, a ještě k tomu nezřídka fyzicky velmi náročnou. S nízkým finančním ohodnocením souvisí i neatraktivita tohoto učebního oboru pro absolventy základních škol a další možnou související příčinou je jen malá podpora ze strany veřejného zájmu.

⁵ V dnešní době je mezi pracovními plemeny koní upřednostňován převážně lehčí typ chladnokrevného koně, který je všestranně využitelný. Podmiňuje to především fakt, že nejčastější práce v zemědělství, kde koně mají v současnosti ještě uplatnění, (například převoz krmiva či chlévské mrvy) nevyžadují konstitučně příliš silné koně a jedná se spíše o lehčí potažní práce. Nutno dodat, že tito koně jsou na farmách často využíváni nejen do tahu, ale i pod sedlo k rekreačnímu ježdění, takže je zde tendence vytvořit jakýsi typ všestranně použitelného lehčího chladnokrevníka, který zvládne chodit v zápřeži, pracovat v lese, ale zároveň zvýšit jeho obratnost pod sedlem. Navíc jen velmi málo chovatelů tažných koní je dnes na jejich činnost plně odkázáno.

5.4.2 Zastoupení koní v lesním hospodářství

V současné době mají největší zastoupení pracovní a tažní koně v lesním hospodářství, byť je vyjádření některých kočí jejich práce mnohdy finančně nedocenená. Nejčastěji se zde v otázce využití koní v lese střetávají argumenty podporující větší efektivitu a na druhé straně ekologičtější hospodaření a menší dopad těžby na krajinu. V neposlední řadě je to jedna z oblastí regionálního rozvoje, ke které koně patří a zásadně se díky pracovnímu využití podílí na zachování převážně venkovské krajiny. Využití koní k práci v lese je přibližně stejně tak dlouhé jako jejich uplatnění v zemědělství. *Tradice práce koní v lese je prastará a úzce spojená se zemědělstvím, neboť v zimě, v období relativního pracovního klidu, byly zemědělské potahy využívány nejen k přibližování, ale i k odvozu dříví* (Dušek a kolektiv, 1992, str. 59). Dřevo se v minulosti přibližovalo ponejvíce v zimě, kdy bylo volněji, protože lidé nemuseli pracovat na polích. Koňmi se však dřevo nejen soustřeďovalo, ale také jimi bylo odváženo k dalšímu zpracování. Postupně nákladní automobilová doprava nahradila koňský potah při samotném odvozu dříví, ale přibližování a práce v terénu však i nadále zůstávaly v režii kočích.

Důvod, proč koně využívat i nadále byl nasnadě – jednalo se nejčastěji o těžbu na menší ploše. Tak například šířka nově vzniklé paseky se měla rovnat šířce pokáceného stromu, z čehož plyne, že se nejednalo o plošnou a rozsáhlou těžbu.

Postupem času se však podíl materiálu vytěženého koňskou silou snižoval. Pro ilustraci můžeme uvést následující údaje: *Ještě v roce 1955 koně přibližovali 95% těžného dříví a z 50% zajišťovali odvoz. O 10 let později to bylo 60% objemu přibližovacích prací a v 80. letech asi 30%* (Dušek, 1987, str. 59). Výše uvedené výstupy zrcadlí rozšíření komplexních těžebních souprav a přechod na úmyslnou mýtní těžbu. Koně se v lesním hospodářství dostali téměř až na okraj zájmu lesních společností, neboť objem vytěžené dřevní hmoty kočího a stroje pochopitelně nelze porovnávat. Podmínky na maximalizaci zisku jsou sice v tomto ohledu nekompromisní, na druhou stranu je zde také právem hledisko ochrany životního prostředí.

Společenský úpadek profese kočího přináší problémy i do lesního hospodářství. Poměrně omezený počet pracovníků je ochoten se plně a odborně věnovat koním a práci s nimi. Vrozený cit, pro celoroční práci se zvířetem, se pomalu z naší společnosti vytrácí (Bílek, 2015, str. 66)

Jednou z hlavních domén lesního hospodářství, kde jsou koně stále potřeba, je práce v tzv. probírkovém porostu, což je možné označit jako výchovný zásah, který je prováděn ve vývojovém stádiu. Použití strojů je zde nejen neefektivní, ale kůň se dokáže v terénu pohybovat velmi obratně a zároveň tak, aby půdu narušil jen minimálně. Další kapitolou jsou nutné těžby vzniklé kalamitou, ať už sněhovou či větrnou, kůrovcem a jinými nahodilými vlivy. Konež samozřejmě pracují povětšinou jen v těžko přístupných terénech a existuje zde mnohdy obrovské riziko pádu stromu na člověka či zvíře. Většinou se jedná o svažité terén či menší plochy. Lesní hospodářství dříve využívalo koně i jinak než jen k tahu klád. Jednalo se o potažní sílu, která rozvážela sazenice stromků, lesní dělníky, zabezpečovala rozvoz krmiv aj.

Dnes je však vozový park lesních správ více motorizovaný. Role kočích je v lese čím dál více naprosto nezastupitelná, protože na některých místech jsou již dobře patrná místa, kde těžká a nevhodně zvolená technika způsobila nemalé škody jak na lesním porostu, tak i na půdě, kde hluboké koleje působí jako odtokový kanál, kterým voda odteče a les nemůže plnit svou důležitou funkci – tedy zadržovat vodu.

5.4.3 Soustředování dříví koňmi

Soustředování dříví je jednou z nejtěžších činností, jakou kůň pro člověka dnes vykonává⁶. Zvířata⁷ mohou pracovat nejčastěji samostatně, případně v páru a kvalita jedinců se pozná především v soustředěnosti, schopnosti rychlé reakce, dobré ovladatelnosti a maximální výkonnosti.

Soustředování dříví se především laickou veřejností často zaměňuje za slovní spojení přibližování dřeva. Ve skutečnosti je přibližování pouze součástí soustředování. Samotné soustředování dříví následuje v řetězci činností hned po skácení stromu. *Soustředování dříví zahrnuje následující operace: přesun potahu a pomocného nářadí do porostu, výběr kmene, upevnění úvazku a připřáhnutí potahu, vyklizování k přibližovací lince, sestavení vyklizených kmenů do nákladu, přibližování po přibližovací lince a uložení kmenů na odvozním místě na skládku* (Radvan, 1995, str. 31).

⁶ Dle ÚEK pracovalo v roce 2014 v lese přibližně 400 koní na plný úvazek a kolem 1800 koní občasně dle potřeby.

⁷ Chladnokrevní koně, používaní nejčastěji k soustředování dřeva, jsou většinou plemene norik, českomoravský belgický kůň, či se jedná o jejich křížence.

Soustředování přichází na řadu tehdy, je-li pokácený strom ve svažitém či členitém terénu, kam by se lesní mechanizace nedostala, případně by terén a mnohdy chráněný biotop vážně poškodila, proto se s kočimi soustřeďující dříví můžeme velmi často setkat v chráněných krajinných oblastech a národních parcích, kde mají svou naprosto nezastupitelnou roli. Zároveň lze koňské síle přičíst na vrub i fakt, že mnohdy jen díky ní se vytěží dřevní hmota, která by jinak zůstala v lese pro nepřístupnost a přišla by tak zbytečně nazmar.

I efektivnost hospodaření se zdroji je jedním ze znaků těžby dřeva koněm. Fázi soustředování dřeva můžeme rozdělit na několik výše uvedených jednotlivých činností. Nejprve je nutný vlastní přesun kočího a koně, případně také speciálního vybavení, do předem vybrané lokality. Dle možností koně, terénu a rizika, případně ještě v závislosti na dalších faktorech, kočí vyhodnotí výběr kmene, respektive sestavení kmenů tak, aby kůň táhl odpovídající množství dřevní hmoty a zároveň nedošlo k jeho přetěžování. Následuje fáze vyklizování, kdy je kmen přemístěn ze stávajícího místa, kde byl pokácen, k tzv. přibližovací lince. Je to jakási stopa, kterou si kočí dle daného terénu určí jakožto nejschůdnější cestu, po které se dříví bude přibližovat až k odvoznímu místu, často také nazývaném jako skládka⁸. *Přibližováním se rozumí jízda s nákladem po přibližovací lince* (Radvan, 1995, str. 37). Při svážení dřeva na skládku se pozná zručnost kočího, a především se potom prověří sebranost pracovní dvojice kočí-kůň.

Pracovní uplatnění koní v lesním hospodářství existuje i v dalších činnostech, např. v odvětvování kmenů odvětvovacím strojem nebo využití koní v lesních školkách a pěstební činnosti obecně, které jsou dnes však zřídka k vidění. *Ojediněle jsou koňmi roznášeny sazenice lesních dřevin po pasekách v rozlehlých horských stráních, kdy hmotnost sazenic s obalovaným kořáním přesahuje fyzické schopnosti lesních dělnic* (Radvan, 1995, str. 48).

5.5 Podpora chovu koní ze strany státu a Evropské unie

Z pohledu chovatele koní působícího v zemi Evropské unie je možné čerpat finanční prostředky ze státních i unijních fondů, resp. dotačních programů. Jednotlivé programy

⁸ Skládka je určené centrální místo, kde jsou kmeny potahem ukládány a zde již mohou být pohodlně naloženy např. za pomoci navijáků na vyvážecí vozy a odvezeny k dalšímu zpracování. *Místo skládky je určeno s ohledem na práce, které budou na skládce prováděny* (Radvan, 1995, str. 38).

jsou připravovány a následně realizovány ve stanovených programových obdobích. Aktuální programovací období je 2014 – 2020. Subjektů působících v chovu koní se týká především podpora ze Strukturálních fondů a Programu rozvoje venkova.

Strukturální fondy jsou zřízeny primárně na rozvoj ekonomiky, infrastruktury, vzdělávání či regionální rozvoj. Tyto prostředky se získávají přes jednotlivé **operační programy**, která schvalují a vytvářejí naše ministerstva po předešlém souhlasu Evropské komise. Operační programy se ještě následovně dělí na konkrétní programy:

- tematicky zaměřené programy na podporu např. podnikání, životního prostředí aj.
- regionální operační programy (ROP) zabývající se rozvojem jednotlivých územně správních celků v příslušné nomenklatuře označovaných jako NUTS2, tedy krajů. Nejčastějším zaměřením těchto programů je zlepšení konkurenceschopnosti místního hospodářství, rozvoj infrastruktury nebo cestovního ruchu
- operační programy pro hlavní město Prahu, jež mají specifický charakter s ohledem na výsadní postavení Prahy v ekonomické oblasti
- programy přeshraniční a mezinárodní spolupráce týkající se všech krajů, jež sousedí se státní hranicí. Nejčastěji jde o navazování hospodářské spolupráce či podporu cestovního ruchu.

Výše uvedené programy strukturálních fondů zabezpečuje a spravuje Ministerstvo pro místní rozvoj (MMR), Program rozvoje venkova naopak Ministerstvo zemědělství (MZe). Program rozvoje venkova umožňuje podpořit projekty zemědělců a chovatelů v malých obcích. Je dělen na 4 osy, ze kterých plynou tzv. opatření. Jezdeckví a chovu koní se týká např. Modernizace zemědělských podniků, Zahájení činnosti mladých zemědělců nebo Podpora cestovního ruchu. Regionální operační programy zohledňují více potřeby jednotlivých regionů. Z těchto operačních programů lze prostředky využít na rekonstrukce a výstavby jezdeckých areálů, jízdáren a zařízení pro jezdecké kluby nebo vybudování jezdeckých stezek. Pro chovatele koní plemene hucul, Starokladrubský kůň, Slezský norik a Českomoravský belgik je možné využít též dotace na tzv. genové zdroje. Zvířata těchto plemen mohou být do genových zdrojů zařazena za podmínky, že jsou čistokrevná, absolvovala zkoušky výkonnosti a působí v chovu. Samotná forma příspěvku je na ohřebení klisny, v případě hřebců na působení v plemenitbě v rámci přípařovacího plánu.

V sektoru zemědělství také existují tzv. **přímé platby**. Jedná se o nárokové dotace, u kterých není nutný proces schvalovacího řízení na jejich poskytnutí.

5.6 Shrnutí teoretické části bakalářské práce

Teoretická část a uspořádání kapitol vychází z podstaty naplnění cíle, a to zjistit zda a jak participují chovatelé koní na regionálním rozvoji, resp. jakým způsobem ovlivňují okolí ve kterém působí. Teoretická část je podkladem a oporou pro vypracování empirické části práce. Úvod teoretické práce definuje základní pojmy regionálního rozvoje spolu s teoriemi regionální politiky, které potvrzují aktuální trend, konkrétně významnou úlohu endogenního přístupu, tedy rozvoje tzv „zdola“. *Endogenní faktory jsou spojeny přímo s aktivitami stávajících uživatelů venkova (aktivita obyvatel, migrace, sociální sítě...), tj. s aktéry rozvoje* (Binek, 2009, str. 24.) Zejména pro potřeby této práce je pojednáno o participaci aktérů na místní (lokální) úrovni. V rámci regionální politiky bylo užito komparace inovace podporujícího a tradicionalistického přístupu v rozvoji regionu ve venkovských oblastech. Z porovnání vyplynulo, že první z nich lze označit spíše jako proaktivní přístup podporující zejména inovace. Podporuje výstavbu infrastruktury, zlepšování kvality služeb obyvatelům a vznik nových sídel, zatímco druhý přístup je založen na udržování, případně obnově hodnot konkrétní oblasti, ať už jde o kulturní dědictví v podobě tradic a lokálních akcí, ale i lokální výrobky, které mohou velmi dobře sloužit v propagaci regionu. Závěr teoretické části se věnuje možné finanční podpoře ze strany státu, příp. EU směřující k chovatelům koní a provozovatelům jezdeckých stájí a chovatelských zařízení. Tyto prostředky pochází ze zdrojů EU, případně státního rozpočtu prostřednictvím Programu rozvoje venkova, jež má v gesci Ministerstvo zemědělství. Sem spadají například podpory pro zahájení činnosti mladým zemědělcům anebo podpora cestovního ruchu, potažmo tedy i podpora agroturistiky.

6 Empirická část

Následující kapitola navazuje na vymezené typy aktérů, konkrétně ziskového sektoru, jež byly podrobně definovány v předešlé kapitole na str. 32. Hlavní zájem je v této práci soustředěn na aktéry působící v ziskovém sektoru v oblasti chovu koní. Jednotlivé ekonomické subjekty jsou tedy nejprve selektovány dle předmětu ekonomické činnosti, ze kterých budou dále vybrané osoby věnující se zemědělské činnosti. Pozornost bude dále zaměřena na ty osoby, jejichž předmětem činnosti je chov koní, konkrétně na současnou analýzu chovu. V rámci možného využití koní jako prostředku v kulturní činnosti budou uvedeny některé konkrétní typy akcí, kde tvoří nedílnou součást. Závěr kapitoly doplňují rozhovory s konkrétními chovateli koní. Osloveni ke spolupráci byli manželé Svobodovi z Orlických hor, Jiří Dráb, Lenka Mahútová a Jana Šušová, přičemž rozhovor poskytli Jindřiška a Josef Svobodovi a Jana Šušová.

6.1 Sekundární a komparativní analýza o lokálních aktérech a jejich aktivitách

Samotnému uvedení aktérů předchází nejprve analýza subjektů, jejichž činnost je prováděna za účelem dosažení zisku. Tyto osoby jsou vymezeny dle předmětu ekonomické činnosti, přičemž pro potřeby práce jsou z celkových údajů vyselektovány subjekty působící v zemědělské činnosti. Další část tvoří analýza, resp. časová řada počtu koní v ČR, jakož i počet chovatelských zařízení zabývajících se jejich chovem.

6.1.1 Počet aktérů ziskového sektoru dle předmětu ekonomické činnosti

Dle ČSÚ je v ČR na základě počtu jednotek v registru ekonomický subjektů dle vybraných právních forem evidováno k 31. 12. 2018 2 889 422 registrovaných ekonomických subjektů celkem, z toho 1 958 944 fyzických osob a 501 187 obchodních společností. Počty jednotlivých právních forem níže uvádí následující tabulka.

Tabulka 3 - Počet jednotek v registru ekonomických subjektů k 31. 12. 2018

Registrované ekonomické subjekty celkem	2 889 422
Soukromí podnikatelé	1 958 944
Obchodní společnosti celkem	501 187
Akciové společnosti	26 391
Družstva	13 783
Státní podniky	159

Zdroj: <https://www.czso.cz/documents/10180/61431888/14007018q401.pdf/63988b41-5efa-4ca7-881c-e8749c5eca?version=1.0>

Ekonomické subjekty obecně lze též vymežit podle oboru činnosti. Podíl jednotlivých odvětví na celkovém množství znázorňuje Graf 1. Jak je patrné, zemědělství mělo jako svou hlavní ekonomickou aktivitu uvedenu necelých 5% subjektů.

Graf 1 - Ekonomické subjekty dle převažující ekonomické činnosti k 31. 12. 2017

Zdroj: <https://www.czso.cz/csu/xs/ekonomicke-subjekty-ve-stredoceskem-kraji-v-roce-2017>

6.1.2 Aktéři působící na venkově a v zemědělství

V podmínkách venkovských oblastí je podpora malého a středního podnikání významnou cestou ke zlepšení situace na trhu práce, protože lokalizační podmínky venkova nejsou příznivé pro získání nových velkých investic (Binek, 2007, str. 50).

Tak jako pro jiná odvětví primárního sektoru znamenal rok 1989 mnoho změn i v oblasti zemědělské výroby, kterou do té doby zajišťovaly státní statky a Jednotná zemědělská družstva (JZD). Ačkoliv má venkov stále nezastupitelnou úlohu především kvůli zajištění zemědělské produkce, znatelně se snížil počet lidí, které tento sektor zaměstnává. Odliv těchto pracovníků znamenal většinou jejich přesun do sekundárního nebo terciálního sektoru, případně migrace především mladších lidí z venkova do měst. *Snížil se také počet hospodářských zvířat a objem produkce rostlinné výroby* (Trnková, 2005, str. 79).

Autorka dále vymezuje pět základních sociálně ekonomických skupin v zemědělství:

Tabulka 4 - Základní sociálně ekonomické skupiny v zemědělství

Zaměstnanci	Jsou placeni mzdou v podnicich FO a PO včetně najatého managementu
Pracující členové zemědělského družstva	Sebezaměstnaní podílníci na zemědělské půdě, majetku, kapitálu, práci a řízení družstva
Podnikatelé pracující na vlastní účet	Sebezaměstnané FO s podnikatelským oprávněním, bez zaměstnanců
Zaměstnavatelé	Sebezaměstnaní podnikatelé v zemědělských podnicích PO a FO neplaceni mzdou – společníci, akcionáři obchodních společností a vlastníci podniků, kteří nemají pracovní sílu
Pomáhající rodinní příslušníci	Sebezaměstnané osoby v podnicích podnikatelů pracujících na vlastní účet

Zdroj: Trnková, 2005, str. 80-81, vlastní zpracování

Tabulka 5 - Počet zemědělských subjektů v ČR za rok 2013

Zemědělské subjekty celkem	26246
Počet zemědělců provozující pouze zemědělství	21354
Počet zemědělců provozující i nezemědělskou činnost	4892

Tabulka 6 - Počet zemědělských subjektů poskytující doplňkové služby

Předmět činnosti	x
Cestovní ruch, ubytování a jiné rekreační činnosti	645
Zpracování dřeva	295
Lesnictví	806

Zdroj: <https://infografiky.ihned.cz/kdo-jsou-nejvetsi-pobiraci-evropskych-dotaci-na-zemedelstvi/r-0e8b2432f7b011e8b7c1ac1f6b220ee8/sdg>

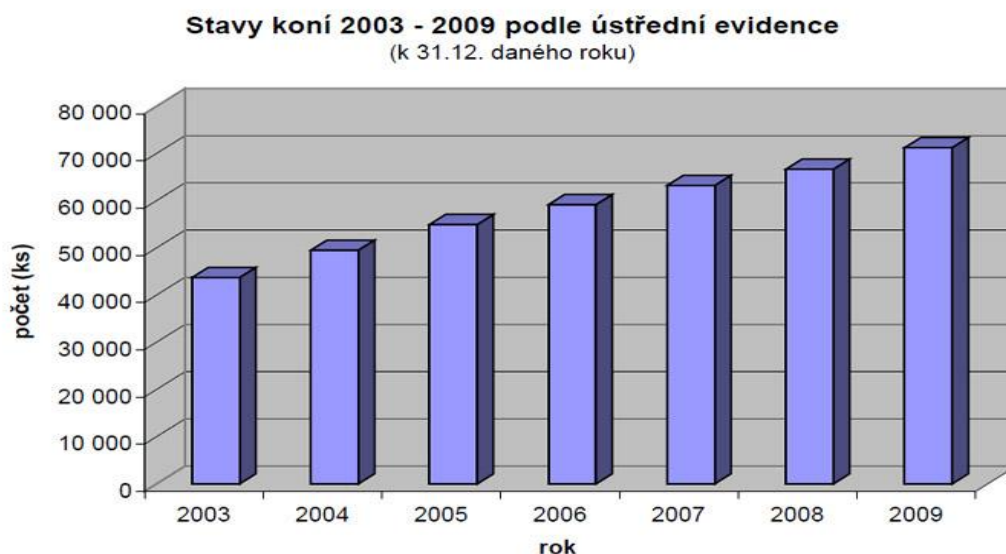
Významným hráčem v zemědělství zůstávají dle dat ČSÚ velké subjekty typu družstvo, společnost nebo holding. Obhospodařují cca 2/3 zemědělské půdy a jejich množství chovaných zvířat se na celkovém počtu podílí kolem 76%. Co do počtu je ale nejvíc malých podniků, přičemž tvoří 60% zemědělských subjektů, reálně to bylo v roce 2018 26 525 zemědělců, kteří obdělávají 5% zemědělské půdy a chovají kolem 4% hospodářských zvířat. Nejvíce zemědělců se orientuje na živočišnou výrobu, jejíž nejvyšší zastoupení lze nalézt v příhraničí a jižních Čechách. Na rostlinnou výrobu se specializuje necelá třetina podniků působících hlavně ve středočeském kraji, na Vysočině a v kraji Jihomoravském. Žebříček plodin vedou obiloviny a olejniny.

Zajímavostí je také počet ekologických zemědělců, kterých bylo k 10. 2. 2019 na webovém portále eAGRI uvedeno 4594.

6.1.3 Aktuální situace stavu koní v ČR

Majoritní podíl na současném chovu koní má jezdeckví obecně, tzn. rekreační ježdění, závody nejrůznějších disciplín typu parkur, drezura a military, dále potom chov, přehlídky, nejrůznější akce pro příznivce těchto zvířat a v neposlední řadě také zvyšující se zájem o agroturistiku a možnost trávit volný čas aktivně.

Graf 2 - Stav koní v období 2003 - 2009

Zdroj: <http://www.equichannel.cz/pocet-koni-v-cr-stoupa-aneb-kone-v-cislech-do-roku-2010>

Z výše uvedeného grafu je v letech 2003 - 2009 patrný pozvolný nárůst počtu chovaných koní. Důvodem byla (a je) rostoucí popularita tohoto sportovního a volnočasového odvětví a také převažující import zvířat. Dle serveru equichannel bylo v roce registrovaných 12742 hospodářských stavení, kde byl chován alespoň jeden kůň.

Dle ÚEK je také nejvíce chovatelů koní z Prahy, přičemž už se dále neuvádí, ve kterém kraji mají své koně ustájené. Nejčastěji je to však v okolí Prahy, tedy v kraji středočeském. Jak uvádí ÚEK, dlouhodobě největší počet hospodářství zabývajících se chovem koní je právě ve středních Čechách. Dokládá to následující tabulka srovnávající tři dvouletá období.

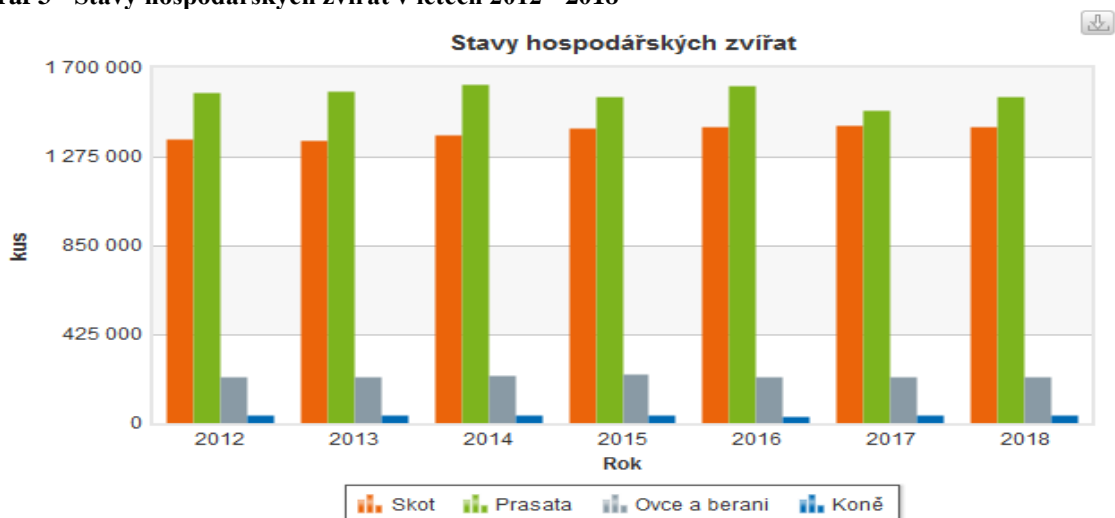
Tabulka 7 - Počet hospodářství zabývajících se chovem koní dle krajů

Kraj	Celkový počet hospodářství s chovem koní		
	2006	2008	2010
Praha	58	110	131
Zlínský	595	751	902
Královehradecký	764	900	1 065
Olomoucký	693	831	1 016
Moravskoslezský	606	851	1 108
Liberecký	339	481	645
Pardubický	568	699	820
Středočeský	1 213	1 631	2 006
Ústecký	418	627	824
Plzeňský	597	795	1 017
Jihočeský	639	965	1 232
Jihomoravský	461	659	861
Vysočina	473	597	779
Karlovarský	246	278	336
Celkem	7 670	10 175	12 742

Zdroj: http://eagri.cz/public/web/file/100000/KONE_12_2010.pdf

Chov koní za účelem zemědělských prací sice poskytuje vícestranné využití těchto zvířat, svým charakterem však spadá do oblasti zemědělské prvovýroby, a tomu odpovídá i zařazení v grafu 3, resp. tabulce 2 mezi další hospodářská (užitková) zvířata. Z výše uvedeného grafu a tabulky je patrné, že dle údajů ČSÚ se počet koní jakožto hospodářských zvířat chovaných v ČR pohybuje v průměru kolem 33 tis, přičemž nejvyšší hodnota byla zjištěna v loňském roce.

Graf 3 - Stavy hospodářských zvířat v letech 2012 - 2018

Zdroj: https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelstvi_zem

Tabulka 8 - Počty koní v letech 2012 – 2018 dle ČSÚ – dodatek ke grafu 1

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet ks	33175	34281	32925	33716	32133	34548	35181

Zdroj: https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelstvi_zem

Hodnoty se však značně liší od údajů Ústřední evidence koní, která je níže uvedená pro porovnání. Ta eviduje koně bez rozdílu využití, a počty koní zde zvyšují tzv. hobby koně pro sport a volný čas, jejichž stavy jednoznačně dominují. Číselné hodnoty se liší kvůli užití rozdílné metodiky, kterou ČSÚ používá od roku 2002, dle které do soupisů nejsou zahrnovány všechny chovy.

Je tedy zřejmé, že pro věrohodnější představu o počtech koní je vhodnější užití dat z ÚEK.

Tabulka 9 - Počty koní v letech 2012 -2018 dle ÚEK

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet ks	79473	81124	82105	84703	87287	90219	-

Zdroj: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/zivocisna-vyroba/zivocisne-komodity/kone/statistika-chovu-koni-1921-2017.html>

Samotnému uvedení do praktické části bakalářské praxe předchází seznámení s konkrétními aktéry, historií jejich činnosti a současným působením v dané oblasti. V této kapitole bude také pojednáno o konkrétním přínosu a participaci těchto jednotlivých osob na rozvoji se zřetelem na zasazení do lokality působení.

Ve společenství lidí a koní měli koně důležitou úlohu i během nejrůznějších ceremoniálů a společenských akcí. Koně byli pro tyto události vždy pečlivě vybíraní, a tak například ve středověkých královských průvodech a návštěvách sloužili jako prostředek, kterým se mohl panovník „blýsknout“ v očích svého hostitele, v opačném případě hosta. Pečlivě vyčesané žíně, bohatě zdobený postroj a majestátní stavba těla zvířat dodávala těmto událostem lesk. Zvířata, která nespĺňovala exteriérové požadavky byla z chovu vyřazována. Za důležitý faktor se považovalo i zbarvení koňské srsti⁹ a v neposlední řadě také množství odznaků na těle¹⁰, na základě kterých se dle pověr a mytologie posuzovala povaha zvířat. Hipologové jednotlivých kultur sice dokládali svá tvrzení na příkladech z praxe, ale přirozeně existovalo mnoho výjimek, kdy se skutečnost od předznamenanych odhadů lišila.

6.1.4 Koně jako prostředek v rozvojové a kulturní činnosti

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z přístupů v rozvoji regionů je snaha o zachování, případně obnovení, lokálních zvyků a tradic, přičemž slavnostní průvody a akce historické povahy jsou jejich součástí, a setkat se s nimi lze v různých zemích pečující o své kulturní dědictví. *Přítomnost koní na poutích, oslavách, lidových slavnostech a Mikulášských nadílkách je vždy přidanou hodnotou mítinků* (Svobodová, 2012, str. 21).

Významnou částí této kapitoly je pět vybraných typů slavností z tuzemska a dalších pět z Německa, Polska, Nizozemí a Velké Británie.

Svatomartinská jízda patří k tradičním listopadovým oslavám, jež jsou spojené především se svatomartinskými hody, zejména potom Svatomartinskou husou a degustací Svatomartinského vína. Vínu se během slavení tohoto svátku také žehná, doprovodné programy tvoří staročeské trhy, ochutnávky staročeských specialit a historické ukázky v dobových oděvech. Příjezd svatého Martina na bílém koni má symbolizovat příchod

⁹ Zvláštní postavení měli v kulturách obecně bělouši, jež často sloužili jako obětina, a kromě jiného jim také byla přisuzována zvláštní moc předpovídat události. Při těchto rituálech věštění se např. na zemi zkrížila kopí a sledovalo se, kterou nohou koně vykročí přes překážku jako první. V mytologii je nejslavnějším běloušem bájný okřídlený kůň Pegas. Bělouši jsou také populární v zápreži na svatbách, záprež vraníků naopak evokuje pohřební průvod.

¹⁰ Výklad významu odznaků ať už na nohách či na hlavě nebyl vždy zcela jednoznačný, protože vycházel z pověr jednotlivých kultur. Hipologové dle odznaků hodnotili zejména povahové vlastnosti, odolnost, vytrvalost či inteligenci zvířat. Tak např. bílá hvězda na čele tak znamenala dobrý charakter, beduíni však tmavého koně s hvězdou na čele považovali za předzvěst smrti majitele.

zimy a první sněhovou nadílku. V České republice se do těchto oslav těchto svátků zapojuje každoročně mnoho měst a obcí. Slavností družinu hostí také některé hrady a zámky, např. Lednicko-valtický areál, zámek Zbiroh, Loučeň, Staré Hrady nebo Křivoklát.

Svatováclavská jízda se v některých českých městech koná jako součást kulturních programů 28. září na svátek svatého Václava. Symbolický význam spočívá ve slavnostním přivítání tohoto patrona Čech a Moravy. Průvod doprovází trubači s družinou. V programu akce je také tradiční žehnání koní, středověké trhy a hudební doprovod. Svatováclavské jízdy se konají v např. v Domažlicích nebo Klatovech.

Jízda krále Ječmínka je v podstatě lokální modifikací Jízdy Králů na Hané, konkrétně v Chropyni a Doloplazech. Jedná se o víkendovou akci, jejímž vyvrcholením je nedělní krojovaný průvod. Tak jako Jízda Králů odkazuje na tradiční venkovské obyčeje a jarní sečení trav. Král Ječmínek býval oblečen do bílého ženského šatu, na hlavě měl korunku nebo věnec z pivoněk. Sedlal nejhezčího koně, obvykle bělouše. V čele průvodu jel trubač a za ním chasníci. Krojované jezdce hostí místní obyvatelé koláčky i domácí slivovicí

Jízda Králů je lidovou tradicí patřící do obyčejů moravského Slovácka. Asi nejznámější je Jízda Králů ve Vlčnově, které se účastní kolem 500 krojovaných účastníků a každoročně přiláká tisíce návštěvníků. Od roku 2011 je akce zapsána na seznamu kulturního dědictví UNESCO. Vlčnovská Jízda Králů se koná na konci května a nabízí pestrou podívanou na typické moravské kroje, bohatě zdobené koně, folklorní zpěv a ochutnávku lokálních produktů a vín. V průvodu jedou na koních mladí, osmnáctiletí muži a umění jezdit na koni má demonstrovat jejich čerstvou dospělost. Králem je mladý chlapec z místní rodiny, na kterého se vybírají od okolí dary. Král jede většinou na bílém koni v dívčím kroji a s růží v ústech na důkaz mlčení.

Obrázek 1 - Jízda Králů na Slovácku

Slavnosti solné Zlaté stezky odkazují na slavnou spojnici, která propojovala české země s Podunajím a státy jižní Evropy. Na základě její existence bylo založeno jihočeské město Prachatice a tam se také v červnu konají tyto slavnosti a současně jsou zde pro místní obyvatele nejslavnější událostí. Akce začíná v pátek odpoledne rytířskými turnaji, dobovými ukázkami šermířů a kejkliřů a samotným příjezdem soumarů se solí. V sobotu prochází městem průvod, v jehož čele jede kočár se starostou města. Nechybí ani doprovodný program pro děti, hudební a taneční doprovod. V případě účasti v historickém kostýmu neplatí návštěvníci vstupné. V Prachaticích lze navštívit také Muzeum věnované právě Zlaté solné stezce. Zajímavostí je, že se po této dopravní tepně dopravovala nejen sůl, ale přiváželo se plátno, víno a naopak se vyvážel slad, máslo, med či ryby.

Velikonoční jízda Lužických Srbů je tradiční jezdeckou slavností v malém městečku Ostritz v Německu, kde se koná na Velikonoční neděli. Jde původem o pohanský svátek, který byl později převzat křesťany. Slavnost začíná přibližně před dvanáctou hodinou, kdy se jezdci seřazují do průvodu a po poledni absolvují jízdu v pomyslném kruhu kolem města a okolních polí. Shromáždění jízdy probíhá u kostela, kde farář předá jezdcům kostelní korouhve, sošku zmrtnýchvstání Ježíše Krista a křížek. Následně jim požehná. Symbolický význam spočívá v uvítání příchodu jara a požehnání polím, aby byla daný rok bohatá úroda. Součástí celé akce jsou náboženské obřady, liturgie a modlitby. Jezdci jsou slavnostně oděni a jsou jimi výhradně muži. Být součástí této jízdy mezi krásně nazdobenými koňmi i jezdci je velkou poctou všem zúčastněným, majitelům koní ale i návštěvníkům. Podobné slavnosti se konaly i v Čechách a na Moravě, kde se jím říkalo tzv. „voračky“ nebo také pluhové slavnosti. Jak sám název napovídá, někde se v tento den oborávala pole, jinde chodila procesí kolem polí.

Obrázek 2 - Velikonoční jízda v Ostritz

Fríská svatba je lidovou slavností v Holandském městě Joure. Každoročně je z mladých párů, které chtějí uzavřít sňatek, vybrán jeden, který bude vystupovat na tradiční fríské svatbě. Svatby se účastní též krojovaní hosté, rodiny obou novomanželů a páry z minulých let. Svatební a bohatě nazdobený průvod projede uličkami města, odkud ho každoročně sleduje velké množství diváků. Svatebčané jedou ve dvoukolových sulcích

nazývaných *sjees*. Sulky jsou taženy jedním koněm, případně dvojspřežím. Za zápřežemi jedou dívky v dobovém chlapeckém oblečení na neosedlaných koních. Cílem tohoto procesí je místní park, kde se koná slavnostní obřad a ceremonie. Po nich následuje hostina a předání více či méně obvyklých darů novomanželům, včetně živého dobytka. Součástí svatby jsou i dostihy, které dříve jezdili mladí chlapci, ale protože dnes převažují u koní dívky, jezdí je právě ony v chlapeckém oblečení.

Koňský jarmark se v polském městě Skaryszew koná již více než 385 let. Jedná se o tradiční akci, které se každoročně účastní tisíce domácích i zahraničních návštěvníků, desítky vystavovatelů a prodejců koní. Svým rozsahem se jedná o jednu z nejznámějších komerčních akcí nejen v Polsku, ale i v rámci Evropy spojující tradici starých obchodních setkání spolu s folklorem, lidovým uměním a řemeslným jarmarkem. Tradiční trh se koná od roku 1633 v pondělí následujícím po postní neděli, tedy přibližně kolem 10. března. Festival slouží také k poznání a zachování místních tradic nebo ochutnávce regionálních produktů. Neodmyslitelnou součástí akce je bohatý doprovodný kulturní a umělecký program, který spojuje prvky lidových tradic a moderny.

Svatodušní pondělí v Německu patří k tradičním akcím. Datum konání je 50. den po Velikonočním pondělí. Svatodušní svátky se označují též jako „zrození církve“, tudíž mají značně náboženský charakter. Církev si symbolicky připomíná sestoupení Ducha svatého na učedníky Ježíše Krista, kteří následně poté hlásali jeho činy. Průvody krásně nastrojených koní se konají na několika místech v Bavorsku, např. v Bad Kötzingu, Erlangenu nebo Sankt Englmaru. Procesí symbolizuje poutní cestu mužů (několik stovek jezdců) v tradičních kostýmech. V Bad Kötzingu je poutní cesta dlouhá cca 7 km, což odpovídá vzdálenosti cesty do kostela na slavnostní mši, odkud se po krátké přestávce vrací jezdci na koních zpět. Koňské trhy, bohatý kulturní a folklorní zážitek jsou nedílnou součástí tohoto svátku.

Appleby horse fair je třídní „cestovní shromáždění“ pořádané ve stejnojmenném městě v britském hrabství Cumbria od 6. do 9. června. Účastní se jej každoročně několik tisíc chovatelů zejména plemene Gypsy horse, tedy koní chovaných původně kočovnými cikány. Velká část účastníků pomyslným „kočovným životem“ na této akci skutečně žije. Dorazí ve stylových maringotkách nebo povozech, ve kterých zde několik nocí přebývají, místní nebo lidé z okolí jezdí v dvoukolových sulkách. Na každém rohu lze potkat strakatě zbarvené koně středního vzrůstu, které se zejména v Británii těší velké oblibě. Návštěvnost

se pohybuje okolo dvaceti tisíc lidí, kteří se mohou těšit na různé soutěže, slavnosti a místní trhy. Současná podoba akce je již stoletá a ačkoliv je spíše neformálního charakteru, stala se v dané lokalitě významnou společenskou událostí.

Níže uvedená tabulka č. 10 shrnuje nejdůležitější prvky jednotlivých zmíněných akcí, tzn. zemi, resp. lokalitu konání, měsíc v roce (vzhledem k pohyblivosti některých svátků či programů měst často nelze uvést datum přesně), a konečně charakter akce a symboliku. Je třeba zdůraznit, že výčet událostí a svátků v této práci je pouze demonstrativní, a obdob těch slavností, kde koně figurují je jen v rámci jednotlivých zemí několik – to se týká např. koňských trhů v Polsku, Holandsku, v České republice je tatáž situace u svatomartinských a svatováclavských jízd. V této tabulce lze z pohledu účasti koní analogicky vysledovat slavení svátků specifických, zejména moravských (Jízda Králů a Jízda krále Ječmínka), zatímco česká města dodržují častěji tradice na lokalitu nepřilíš vázané (Svatováclavská a svatomartinská jízda). Dále je zajímavé, že v Německu se těší stále velké oblibě křesťanské svátky, u kterých je slavnostní průvod nazdobených koní již neodmyslitelnou součástí. Časové zařazení v roce je možné zobecnit na interval březen – listopad. Tady je jedním z důvodů cyklické pojetí času v minulosti a zejména na venkově. První z pořádaných akcí mají charakter folklorní, jarmareční, ale především oslavný a vítající začátek nové sezony, potažmo budoucí úrody. Naopak podzimní akce se zejména dnes nesou spíše v duchu ochutnávek a degustací, vítání zimy a prvního sněhu.

Tabulka 10 - Komparace lokálně významných akcí

Akce	Země	Místo	Měsíc	Charakteristické prvky události
Svatomartinské oslavy	ČR	Česká města a jejich centra, hrady, zámky	Listopad	Oslava příchodu zimy, sněhu, degustace vín, staročeské trhy a speciality, dobové ukázky v historických kostýmech, hody
Svatováclavská jízda	ČR	Česká města a jejich centra, hrady, zámky	Září	Symbolické přivítání českého a moravského patrona, staročeské trhy a speciality, dobové ukázky v historických kostýmech
Jízda Králů	ČR	Vlčnov	Květen	Oslava příchodu jara, lidový folklor, moravské kroje, ochutnávky specialit
Ječmínková jízda	ČR	Chropyně, Doloplazy	Květen	Oslava příchodu jara a jarních prací, folklor, moravské kroje, ochutnávky specialit
Zlatá solná stezka	ČR	Prachatice	Červen	Odkaz na v minulosti významnou obchodní stezku a založení města Prachatice, historické ukázky
Velikonoční jízda	Německo	Ostritz,	Březen	Křesťanský svátek, žehnání polím, vítání jara, náboženské obřady, modlitby
Fríská svatba	Holandsko	Joure	Červenec	Lidová slavnost, průvod městem, holandské kroje, slavnostní ceremonie a soutěže
Koňský jarmark	Polsko	Skaryszew	Březen	Tradiční obchodní setkání, lidový folklor, ochutnávky lokálních produktů, řemeslný jarmark, kulturní doprovod
Svatodušní pondělí	Německo	Bad Kötzting, Erlangen, Sankt Englmar	Květen	Křesťanský svátek odkazující na sestoupení Ducha svatého, procesí jezdců na zdobených koních, mše, trhy, folklor
Appleby horse fair	Velká Británie	Appleby	Červen	Setkání příznivců cestování s koňmi a odkazu na kočovný život, soutěže, trhy

6.1.5 Formanka Jana Šůsová

Jana Šůsová je u nás v současnosti jedinou formankou, která navazuje na velmi dlouhou tradici této živnosti. Koňským povozem rozváží sudy s pivem nejen pro plzeňský Prazdroj přímo v Plzni, ale také se účastní slavností a významných akcí spojených s oslavami piva i v jiných městech, např. v Praze nebo Olomouci. Koňským potahem byly

sudy s tímto zlatým mokem rozváženy po Plzni přibližně do roku 1957. V 90. letech přišel s myšlenkou obnovy této tradice Jan Šūs, po kterém jeho dcera Jana toto pomyslné žezlo převzala a zdělila lásku ke koním. V rodině Šúsových tak jde již o třetí generaci formanů.

Formanství se začala aktivně věnovat po smrti svého otce, od kterého převzala většinu dovedností, které pro práci s koňmi potřebuje. Zajímavostí je, že Jan Šūs se s koňmi pohyboval i ve filmu a při natáčení. Drobnou roli si zahrál v televizní pohádce Tři oříšky pro Popelku, kde hrál kočího saní, které se převrátily do zamrzlého rybníka.

Dnes je Jana Šúsová podnikající fyzickou osobou, jejím hlavním zákazníkem je však plzeňský pivovar. Dodávkou piva zaveze většinou jednu hospodu denně a průměrný denní nájezd je kolem patnácti kilometrů. Zakázek má však v současnosti méně, důvodem je zavření některých podniků, případně nahrazení sudového piva tankovým. Více než deset let, co se formanství věnuje, je tak živou připomínkou dnes již téměř zaniklého řemesla a odkazu našich předků.

Jana Šúsová žije s koňmi na svém statku v Plzni, kde si sama suší seno, ve volném času se účastní soutěží chladnokrevníků a problém jí nedělají ani polní práce s traktorem.

K tomu, aby tato tradice, se kterou se obyvatelé či návštěvníci města Plzně mohou v ulicích běžně setkat, mohla být zachována, je potřeba značné podpory ze strany Prazdroje, zejména finanční. V roce 2008 zajistil pivovar na vlastní náklady celkovou rekonstrukci historického vozu z roku 1942. Dalším příkladem z oboru tradičních řemesel, které se snaží v Plzni zachovat, je bednářství, kterému se zde věnují jako jediný pivovar v Evropě.

6.1.6 Jindřiška a Josef Svobodovi

Manželé Svobodovi vlastní a provozují soukromý hřebčín Hradčany v obci Pěčín nedaleko Rokytnice v Orlických horách. Patří u nás k předním chovatelům plemene Slezský norik a se svými koňmi se na soutěžích pravidelně umísťují na předních příčkách, což je dokladem o kvalitě jejich chovu. Počet chovaných koní se pohybuje okolo dvanácti, odvíjí se však od právě narozených či prodaných hříbat. Plemeno Slezského norika je zde chováno od devadesátých let a přibližně stejnou dobu se pan Josef věnuje práci kočího lesních potahů. Spolu s dalšími kolegy z oboru založil Cech profesních kočí Orlicko, jehož posláním je především to, aby se profese kočích stala činností vázanou určitými pravidly a zároveň požívala patřičné úrovně a úcty, jaká ji náleží. Pravidelně proto ve svém hřebčíně pořádají vzdělávací kurzy, případně spolupracují s dalšími osobami mající stejnou

vizi, tedy zajistit důstojné podmínky pro koně a kočí zejména v lesních a polnohospodářských pracích. Pevně zastává názor, že kůň je ekologická a čistá tažná síla, která by měla být v zájmu ochrany krajiny v lesích a na polích jednoznačně zachována.

Paní Jindřiška s koňmi v lese také pracovala. Nyní má na starost kromě denní rutinní péče o koně také vztahy s veřejností, propagaci plemene další aktivity spojené s noriky. S manželem se spolupodílela na příkladové studii Návrat koní na Šumavu, která se zabývala problematikou využití koní v lesním hospodářství Národního parku Šumava, zejména potom dopady využití mechanizace v komparaci s potažní silou. Chovatelům předává dál své hipologické a chovatelské zkušenosti, které nasbírala za dlouhou dobu, po kterou se tomuto odvětví věnuje. Zabývá se sociální hiporehabilitací, pořádá každoroční begatrekingovou akci a představuje Slezského norika jako moderního farmářského koně. Má bohaté zkušenosti v oblasti ekologického hospodaření a podporuje myšlenku trvale udržitelného rozvoje za pomoci koní, zvláště potom sociálního zemědělství.

6.1.7 Souhrn sekundární a komparativní analýzy o lokálních aktérech a jejich aktivitách

Z hlediska cíle práce byl hlavní zájem soustředěn na aktéry působící v ziskovém sektoru zabývající se chovem koní. Proto byla sekundární a komparativní analýza dat uvedena nejprve obecně analýzou subjektů vedených v registru ekonomických subjektů. Fyzických osob bylo evidováno v roce 2018 necelé dva miliony, obchodních korporací přes pět set tisíc. Z právních forem podnikání převažuje společnost s ručením omezeným následovaná akciovou společností. Z členění subjektů působících v ziskovém sektoru dle jednotlivých ekonomických odvětví vyplynulo, že zemědělství je zde zastoupeno (dle údajů pro rok 2017) necelými pěti procenty. V roce 2013 bylo evidováno přes dvacet šest tisíc zemědělských podniků celkem, z čehož se zhruba čtyři tisíce devět set subjektů věnovalo i nezemědělské činnosti. Tyto doplňující aktivity jsou velmi často založeny na cestovním ruchu, respektive agroturistice. Např. v roce 2013 poskytovalo 645 subjektů věnujících se primárně zemědělství služby v cestovním ruchu a ubytování. Následovala podkapitola zaměřená na stavy koní v ČR, kde byl na základě časových řad z let 2012 – 2018 jednoznačně viditelný postupný nárůst počtu chovaných koní v ČR. Například průměrný roční přírůstek v počtu koní (narozených nebo importovaných) dle ÚEK v letech 2012 – 2017 činil 2150 zvířat. Statistická metodika se užívá dvojí a každá z nich také uvádí jiné hodnoty. Je to způsobené tím, že ČSÚ eviduje koně chované v rámci zemědělské

činnosti (prvovýroby), tedy převážně pracovní koně, jejichž počet je menší, než koní pro sportovní a rekreační využití. V roce 2017 tvořil tento rozdíl 55671 koní, tedy zvířat určených převážně pro sportovní a rekreační využití. To znamená, že pro přesnější představu je vhodnější využít údaje od ÚEK, která má agendu týkající se evidence koní plně v gesci. Dle ÚEK bylo v roce 2017 evidováno přes devadesát tisíc koní, což je zatím nejvyšší číslo od počátku mechanizace zemědělství. Důvodem rostoucího počtu zvířat (viz. tabulka č. 9) je dle ÚEK také import ze zahraničí, zvláště potom konkrétních plemen, která jsou u nás málopočetná a pro tuzemské chovatele velmi atraktivní. Jezdectví a koně jakožto volnočasová aktivita lákají stále více lidí různých věkových skupin. Dalším faktem demonstrujícím oblíbenost tohoto koníčku je také počet chovatelských zařízení v jednotlivých krajích, jejichž celkový počet byl dle portálu eAGRI 12742. V žebříčku jednoznačně vede středočeský kraj, kde bylo evidováno 2006 stájí. Je zároveň jediným krajem, kde byl počet chovatelských zařízení vyšší než 2000. V dalších šesti krajích bylo registrováno více než 1000 takovýchto zařízení, jednalo se konkrétně o kraj Královehradecký, Olomoucký, Moravskoslezský, Středočeský, Plzeňský a Jihočeský. Naopak nejméně koňských stájí bylo evidováno v Praze, konkrétně 131 a druhou nejnižší pozici zaujal kraj Karlovarský s 336 evidovanými chovy koní. Středočeský kraj má dominantní postavení především kvůli výhodné vzdálenosti pro pražské chovatele koní a jezdce, kteří zde mají ustájené většinou právě jezdecké koně. Závěr této kapitoly tvoří sekundární a komparativní analýza dat o pěti tuzemských a zahraničních akcích, na nichž je účast koní přímo založená, tzn. slouží k přepravě osob, obchoduje se s nimi nebo mají v dané slavnosti zvláštní symbolický význam, což bylo podmínkami pro zařazení do této práce, nicméně vzhledem k celkovému počtu pořádaných obdobných akcí je tento výčet pouze demonstrativní. Udržování tradic a tradičních akcí je jednou z forem lokálního rozvoje, zejména venkovského prostoru, jak již bylo uvedeno v teoretické části, a proto autorka považuje za důležité zmínit i tyto aktivity. Zachování např. koňských trhů totiž napomáhá udržovat místní folklor, řemesla, jež jsou prezentována v rámci akce a v neposlední řadě může pomoci propagaci místních farmářských produktů, jež je možné na akci zakoupit. Obdobný charakter orientovaný na dějiny a historické události lze nalézt u Svatováclavských a Svatomartinských jízd, které mnohdy doplňují historické a řemeslné ukázky. Německé církevní svátky, resp. Svatodušní a Velikonoční jízdy, ovlivňují turistický ruch v místě, neboť každoročně přilákají tisíce návštěvníků z různých zemí.

V případě udržování lokálních tradic jde o součást místního kulturního dědictví a jeho udržování. Stejně tak založení nových tradic, slavností a setkání se může stát důležitým prvkem v občanské pospolitosti a jednotnosti. Navazuje představení konkrétních aktérů, jejichž výběr byl podmíněn aktivní prací s koňmi a rozličností specifických činností s koňmi provozovaných (soustředování dříví, formanství, vzdělávání). Takto představení byli tři aktéři, kteří byli ochotni se podílet na spolupráci, tedy poskytnutí rozhovoru, které tvoří dále empirickou část.

6.2 Empirické šetření o vlivu na rozvoj konkrétní lokality jednotlivými aktéry

Tato kapitola vychází z vlastního empirického šetření uskutečněného pomocí polostandardizovaných rozhovorů o vlivu koní na rozvoj konkrétní lokality. Tyto polostandardizované rozhovory byly uskutečněny s třemi konkrétně vybranými a oslovenými aktéry, resp. třemi aktéry z dvou lokalit. Cílem rozhovorů s jednotlivými aktéry bylo zjistit, zda a jakým způsobem přispívá chov koní na rozvoj regionu, zejména potom endogenním způsobem, konkrétně zda se aktéři samotní podílí s koňmi na jednotlivých společenských aktivitách, zda se práci s koňmi věnují na plný úvazek nebo jen částečně. Konkrétně se jednalo o pět otázek v následujícím znění:

- 1. Co Vás přivedlo k práci spojené s koňmi a jak dlouho tuto činnost provozujete?*
- 2. Pracujete s koňmi na plný úvazek nebo jen občasně?*
- 3. Účastníte se s koňmi také nějakých dalších aktivit v okolí, např. kulturních akcí a oslav?*
- 4. Využíváte některé z podpor státu příp. EU na chov koní?*
- 5. Jak hodnotíte současnou situaci ve využití pracovních koní?*

Následující tabulky uvádí ke konkrétní otázce nejdůležitější stanoviska dotazovaných osob. Úplné znění odpovědí je uvedené v příloze č. 1 a 2 (kapitola 10.1. a 10.2.).

Zkrácené verze odpovědí na otázku č. 1 shrnuje tabulka č. 11. Z údajů uvedených v tabulce vyplývá, že obě respondentky se o koně zajímaly již od dětství. Jindřiška Svobodová se koním začala věnovat již za podpory manžela společně, zatímco Jana Šusová se formankou stala spíše neočekávaně po smrti otce, konkrétně v roce 2006, zatímco Svobodovi začali samostatně podnikat na počátku 90. let.

Tabulka 11 - Komparace dat uvedených respondenty na první otázku

Co Vás přivedlo k práci spojené s koňmi a jak dlouho tuto činnost provozujete?		
<i>Jindřiška Svobodová</i>	<i>Josef Svoboda</i>	<i>Jana Šušová</i>
Koně jako životní plán a snaha spojit s nimi svou budoucnost volnočasově i profesně. U koní profesně aktivní od roku 1991.	K práci s koňmi jej přivedl záměr Jindřišky, později se začal o koně sám zajímat, chovu koní a přibližování dřeva s nimi se věnuje od roku 1991.	Koně jako koníček již od dětství, po smrti otce snaha převzít tradiční řemeslo a navázat na rodinnou tradici, v pořadí již třetí generace. Formankou od roku 2006.

Zdroj: Vlastní zpracování dle přílohy č. 1 a 2

Na otázku č. 2, tedy zda konkrétní činnost s koňmi tvoří pro dotazované hlavním příjem, odpovídali shodně Josef Svoboda a Jana Šušová. Pro pana Svobodu je momentálně klíčová činnost specialisty lesních potahů, paní Šušová se věnuje tomuto řemeslu díky zájmu nejznámějšího plzeňského pivovaru, pro který je zachování formanství zajímavou formou propagace. Jindřiška Svobodová se podílí na chodu Centra pro rozvoj chovu Slezského norika, jemuž předsedá, poskytuje poradenství v oblasti využití chladnokrevných koní v lesnictví, zemědělství, aktivně podporuje propagaci plemene Slezský norik.

Tabulka 12 – Komparace dat uvedených respondenty na druhou otázku

Pracujete s koňmi na plný úvazek nebo jen občasně?		
<i>Jindřiška Svobodová</i>	<i>Josef Svoboda</i>	<i>Jana Šušová</i>
Práce u koní je pro ni pracovní příležitostí, stará se zejména o koně v hřebčíně, vykonává činnost pro Centrum rozvoje chovu SN, jehož je předsedkyní, věnuje se širšímu využití těchto koní.	Profese kočího lesních potahů je v současnosti jeho hlavním zdrojem příjmů.	Formanství se zatím stále profesně věnuje naplno především díky plzeňskému Prazdroji.

Zdroj: Vlastní zpracování dle přílohy č. 1 a 2

Tabulka č. 13 porovnává odpovědi na otázku, zda se dotazovaní aktéři s koňmi účastní kulturní akcí a oslav. Překvapivým zjištěním bylo, že jak manželé Svobodovi, tak i Jana Šušová dokonce pořádají své vlastní akce, které se s roční periodou opakují. Hradčanský hřebčín každoročně na podzim hostí begatrekingovou expedici Zakletý, které se na koňských povozech, případně pěšky může účastnit kterýkoliv registrovaný účastník. V rámci programu sociálního zemědělství se děti i dospělí podílí na sázení, obdělávání a vyorávání brambor, které si na podzim mohou mezi sebe rozdělit a zbylé množství brambor se dodá do bezobalového obchodu, čímž je ve finále podpořená myšlenka

ekologického zemědělství. Svobodovi také spolupracují s DD Potštejn. V Újezdě u Plzni se naproti tomu každoročně koná událost spíše v sousedském duchu tzv. Újezdecká podkova. Jedná se o jezdecké soutěže s programem pro děti, vítán je ovšem každý host bez ohledu na jezdecký um. Lidé si Janu Šusovou se spřežením zvu také na svatby, veselice, dožínky a průvody.

Tabulka 133 – Komparace dat uvedených respondenty na třetí otázku

Účastníte se s koňmi také nějakých dalších aktivit, např. kulturních akcí a oslav?	
<i>Jindřiška a Josef Svobodovi</i>	<i>Jana Šusová</i>
Pořádají každoroční begatrekingovou akci Expedice Zakletý, které se účastní lidé z okolí všech věkových kategorií, věnují se sociální hiporehabilitaci, převedli do praxe myšlenku sociálního zemědělství v podobě pěstování brambor, označovaných jako potravina tělu blízka. Důraz je kladen na děti, které se takto přirozenou formou vedou k poznávání přírody a tradičním postupům v zemědělství.	S formanským vozem se v rámci oslav představuje i v jiných městech. Kromě toho pořádá v místě svého bydliště akci Újezdecká podkova, což je nejen jezdecká soutěž, ale i příležitost k setkání místních obyvatel podporující společenský život. S koňmi se také účastní na svatbách, dožínkách a dalších akcích.

Zdroj: Vlastní zpracování dle přílohy č. 1 a 2

V otázce č. 4 se obě dotazované strany shodly, že využívají nárokové podpory, tedy tzv. přímých plateb na plochu. Jindřiška Svobodová za hradčanský hřebčín rovněž uvedla, že plemeno Slezského norika, které chovají, je zároveň zařazeno v Genových zdrojích, a u čistokrevných koní lze za splnění několika dalších podmínek čerpat příspěvek na přípuštění klisny, resp. hřebce působícího v chovu. Obě odpovědi znázorňuje tabulka č. 14.

Tabulka 144 – Komparace dat uvedených respondenty na čtvrtou otázku

Využíváte některé z podpor státu, příp. EU na chov koní?	
<i>Jindřiška a Josef Svobodovi</i>	<i>Jana Šusová</i>
Čerpání dotací na Slezské noriky jako genové zdroje, za podmínky čistokrevného chovu, tzn. přípuštění čistokrevné klisny čistokrevným hřebcem, greening, přímé platby na plochu	Přímé platby na plochu, greeningové platby na udržování trvalé travních porostů s ohledem na podporu ekologického zemědělství

Zdroj: Vlastní zpracování dle přílohy č. 1 a 2

Poslední otázka na dotazované aktéry se týkala aktuální situace ve využití chladnokrevných koní. Josef Svoboda zmiňuje těsnou provázanost mezi ekologickým hospodařením, ať už lesním nebo polnohospodářským, které efektivně využívá koňskou potažní sílu a pomáhá zadržovat vodu v krajině. Jindřiška Svobodová dodává, že koně na venkově, zejména ti pracovní, poskytují pracovní příležitost dalším profesím, zůstávají zachována tradiční řemesla. Názory respondentů pro porovnání uvádí tabulka č. 15.

Tabulka 155 – Komparace dat uvedených respondenty na pátou otázku

Jak hodnotíte současnou situaci ve využití pracovních koní?		
<i>Jindřiška Svobodová</i>	<i>Josef Svoboda</i>	<i>Jana Šůsová</i>
Koně, zejména na venkově mají podstatný vliv i na udržení a rozvoj jednotlivých řemesel, např. sedlář a kovář. Zachování těchto řemesel má návaznost na další činnosti. To umožní více pracovních příležitostí na venkově. Kůň má jako prostředek v rozvojové činnosti smysl.	Kůň má v lese i na poli své důležité opodstatnění. Je nutné zamyslet se nad možnostmi využít pracovní koně v lesnictví a zemědělství. Dopady na krajinu ve srovnání s těžkou technikou jsou nesrovnatelné.	Formanství jako odkaz našich předků a zachování tradičního řemesla i jako propagace pro plzeňský pivovar. Možná příležitost uplatnění chladnokrevných koní v ekologickém zemědělství.

Zdroj: Vlastní zpracování dle přílohy č. 1 a 2

6.2.1 Shrnutí zjištění učiněných ze sekundární a komparativní analýzy a rozhovorů

Výše uvedené rozhovory, resp. jednotlivé otázky navazují na sekundární a komparativní analýzu o aktérech a jejich aktivitách, která představila činnost dotazovaných aktérů. Hlavním cílem výše uvedených rozhovorů bylo zjistit, zda se, a jakým způsobem, vybrané osoby podílí na rozvoji konkrétní lokality.

Všichni dotazovaní odpověděli, že profese spojená s koňmi tvoří jim přináší hlavní příjem a zároveň v ní působí déle než 10 let, manželé Svobodovi dokonce déle než 25. O tom, že člověka může ke koním přivést náhoda, svědčí odpovědi Jany Šůsové a Josefa Svobody. Ani jeden z nich stávající činnost původně dělat nechtěl.

Data ukazují, že organizování a pořádání vlastních akcí má u dotazovaných již několikaletou tradici. Formanka Jana Šůsová se nejen aktivně účastní se svými koňmi slavností a veselic, kde je koňská zápřež tradičním prvkem, ale sama každoročně pořádá v září jezdeckou soutěž Újezdecká podkova, která si již našla své skalní příznivce jak z řad účastníků, tak i diváků. Velmi aktivní je ve svých zájmových aktivitách také hradčanský

hřebčín, který svou každoroční trekingovou akcí na koňských povozech pořádá též na podzim. Jedná se o 35 km dlouhou trasu „do neznáma“. Cíl cesty je pro účastníky překvapením do poslední chvíle. Manželé Svobodovi založili též Centrum pro rozvoj chovu Slezského norika, které se významnou měrou podílí na propagaci a prezentaci tohoto plemene jakožto moderního farmářského koně. Kromě seminářů a školení pořádají i hiporehabilitaci, vítané jsou u nich školy a školky, spolupracovali i s Dětským domovem Potštejn. Úspěšnou tradicí se stalo též obdělávání bramborového pole koňmi, jež je modelovou ukázkou sociálního zemědělství, kterého se rovněž účastní i veřejnost zastoupená všemi věkovými skupinami. Jak Svobodovi, tak i paní Jana dostávají jako finanční podporu greeningové platby na trvalé travní porosty, tak i tzv. platby na plochu. Dotaci s chovem koní přímo spojenými využívá hřebčín Svobodových, respektive formou příspěvku na připuštění klisny. Ve využití chladnokrevníků vidí všichni respondenti velký potenciál. Shodují se na jeho ekologickém „provozu“, šetrnějším způsobu obdělávání zemědělských ploch ale i lesů, kde nezpůsobují hluboké erozní rýhy, kterými voda rychle odtéká, namísto aby ji lesní půda zachytila. Jindřiška Svobodová doplňuje také možné pracovní příležitosti, které s chovem těchto zvířat přirozeně koexistují. Na základě rozhovorů lze konstatovat, že konkrétně vybraní chovatelé koní působí na rozvoj lokality, v níž působí, v souladu s endogenním přístupem rozvoje, především prostřednictvím akcí pro veřejnost, které sami pořádají. Jedná se o soutěže, trekingové pochody a účasti na sociálním zemědělství, kterých se mohou účastnit lidé všech věkových skupin, čímž se podporuje myšlenka sociální interakce. Neformální charakter akcí napomáhá soudržnosti a pospolitosti nejen místních obyvatel. Vzhledem k zájmu aktérů představovat svou činnost veřejnosti je namístě zmínit i vzdělávání ve vztahu k přírodě, krajině a potažmo ekologii, což je podstatné hlavně u dětí a mládeže. Z tohoto shrnutí vyplývá, že chov pracovních koní poskytuje jejich majitelům nejen pracovní příležitost v lesnictví, zemědělství a formanství, ale také může mít výrazný vliv na okolí prostřednictvím společenských akcí, kterých se chovatelé s koňmi účastní, (např. oslavy, svatby, průvody), případně iniciativně pořádají své vlastní. Ve venkovském prostoru obecně představují koně typický element symbolizující kolorit venkova a pomalejší způsob života, který je v dnešní době stále více vyhledávaný i prostřednictvím tzv. agroturistiky, kterou často nabízejí právě osoby provozující primárně zemědělskou činnost. Se zájmem okolí se chovatelé koní a provozovatelé stávají setkávají i kvůli

popularitě jezdeckého sportu, kterému se aktivně věnují děti i dospělí pro kontakt s živým zvířetem a přírodou. Obliba tohoto odvětví je důvodem k vzniku nových stájí, center a chovatelských zařízení. K popularitě chovu koní přispívá i fakt, že vlastnictví těchto zvířat bylo považováno za jistou formu společenské prestiže.

7 Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce Aktéři lokálního rozvoje se zaměřením na využití pracovních koní bylo zjistit, zda a jak lokální aktéři, operující v ziskovém sektoru, (jednotlivé fyzické osoby) přispívají k rozvoji vybrané lokality. Konkrétně to znamená zjistit, jakou úlohu mají aktéři zabývající se chovem koní v místě svého působení s ohledem na činnost, kterou provozují v kontextu endogenního přístupu ve vztahu k utváření lokálního společenství. Aktéři ziskového sektoru, užívající ke své činnosti koně, jejichž využití není jen jako volnočasový druh sportu, ale zejména tažná plemena mají zcela zásadní význam pro krajinu, ekologické a trvale udržitelné zemědělství a lesnictví. Lokální aktéři, kteří užívají ke své činnosti koně, užívají těchto koní také při různých oslavách, kulturních a společenských akcích a průvodech, ať už v tuzemsku nebo zahraničí, tedy užívají koní nejen jako pracovního prostředku, ale také jako prostředku k udržování nejrůznějších tradic, které ve vybraných lokalitách existují. Přirozeně se tak s ostatními aktéry podílí tradicionalistickým přístupem na obnově a zachování lokálních zvyklostí, tradic a kultury, které svým zařazením patří do koncepce endogenního rozvoje lokality. Kromě toho jsou koně v lesním hospodářství a zemědělství ekologičtější a pro krajinu vhodnější alternativou než těžká mechanizace.

Bakalářskou práci tedy tvoří dvě části. Teoretická část v úvodu vysvětluje nejdůležitější pojmy vztahující se k problematice regionálního rozvoje, venkova, tradic a kapitálu. Teoretická část se dále věnovala právě tématice venkova, venkovské společnosti, endogenní koncepci rozvoje a mimoprodukční funkci zemědělství, na kterou bylo tematicky navázáno v empirickém šetření. Venkov a venkovskou komunitu často ovlivňuje zemědělská činnost, kterou místy i dnes zastávají koně a jejichž chov může být důvodem k uspořádání akcí, společenských setkání většinou neformálního typu a obecně utužováním vztahů například tam, kde koně fungují jako prostředek v sousedské výpomoci. Využití tažných koní na venkově poskytuje také řadu pracovních příležitostí dalším řemeslníkům, např. kovářům, sedlářům a veterinářům, kteří mají návaznost na další profese. Druhá větší kapitola teoretické části vymezovala aktéry a aktérství v kontextu s lokálním rozvojem, přičemž důraz byl kladen právě na aktérství lokální úrovně. Ti se totiž podílí na samotném rozvoji území především díky dobré informovanosti o potřebách

místní komunity a zároveň mohou dobře využít místní potenciál. Potřebám této práce vyhovuje rozdělení aktérů v ziskovém sektoru. Kapitola o aktérství také uvedla současnou možnost využití koní v lesnictví a zemědělství. Na tento teoretický podklad navázala sekundární a komparativní analýza, jež už byla konkrétně zaměřená na subjekty provozující zemědělskou činnost se zřetelem na osoby věnující se chovu koní. Počty těchto zvířat mají kontinuálně rostoucí charakter, čemuž odpovídá počet stájí a chovatelských zařízení. Nejvíce koňských stájí lze nalézt ve středních Čechách kvůli ideální dojezdové vzdálenosti vyhovující zejména vlastníkům koní z Prahy. Jak již bylo uvedeno, právě Středočeský kraj má jako jediný přes dva tisíce těchto chovatelských zařízení. Dalších šest krajů, včetně Královehradeckého a Plzeňského, kde působí manželé Svobodovi a Jana Šusová, eviduje více než jeden tisíc těchto chovů. Pro evidenci koní v ČR slouží v podstatě dvojí metodika, resp. metodika dvou institucí – ČSÚ a ÚEK. Jednotlivé časové řady byly pro představu komparovány v kapitole 6. Zároveň zde bylo uvedeno, že číselné údaje se velmi liší, neboť ČSÚ ve svých statistikách zařazuje chované koně do sekce zemědělské prvovýroby. Naproti tomu ÚEK nabízí reálnější představu, neboť eviduje všechny koně, koňovité a jejich křížence. Z dat ÚEK v letech 2012 – 2017 vyplynul průměrný meziroční nárůst stavu koní o 2150 kusů. Součástí sekundární a komparativní analýzy tvořila podkapitola věnovaná koni jako prostředku v rozvojové a kulturní činnosti. Jako konkrétní příklady zde byly uvedeny akce tuzemské, většinou typu průvodu, či folklorní slavnosti nebo odkazující na vznik českého města. Doplněním byl výběr pěti zahraničních oslav a kulturních událostí z evropských zemí, kde je zvyklostí účast koně jako dopravního prostředku na svatbě, cestovním shromáždění, ve slavnostních průvodech či je obchodním artiklem na trzích, jež jsou významnou společenskou událostí. Jednotlivé kulturní akce a oslavy pro přehlednost porovnává tabulka č. 10. Byť se tato úloha koně v životě dnešního člověka může zdát marginální, jde právě o zachování tradic jako součástí naší kultury. Na všech uvedených akcích je totiž součástí doprovodný program, jehož součástí jsou např. řemeslné a historické ukázky, jarmarky, ochutnávky lokálních specialit, folklorní vystoupení a další. Kůň měl v životě člověka vždy nezastupitelnou roli, protože mu pomáhal překonávat dlouhé vzdálenosti, převážel náklady, byl pro vlastníka obchodní komoditou, ale koním byli přisuzovány i symbolické charakteristiky, které dodnes přetrvávají, např. Martin na bílém koni. Závěr sekundární a komparativní analýzy představuje aktéry z další navazující kapitoly, tedy empirického šetření, které bylo

uskutečněno pomocí polostandardizovaných rozhovorů. Z těch vyplynula významná participace aktérů na lokálním dění prostřednictvím akcí pro veřejnost, na kterých se s koňmi buď sami účastní, případně dokonce pořádají své vlastní v místě působení. Je důležité zmínit, že ačkoliv se jedná o akce pořádané chovateli koní, svým charakterem přispívají k setkávání lidí různých věkových kategorií a vzájemnému stmelování. V neposlední řadě zde existuje také nabídka vzdělávacích služeb pro školy a mládež, byla zaznamenána i spolupráce s domovem seniorů nebo dětským domovem. Z informací aktérů bylo také zjištěno, že vnímají koně jako element, který má tendenci obyvatele venkova stmelovat. Zatímco v minulosti byli koně v hospodářstvích běžně chovaným zvířetem k práci, dnes jsou vyhledávaným objektem zájmu zejména dětí a mládeže, zvláště potom dívek. Za činnost zasluhující zvláštní pozornost považuje autorka program sociálního zemědělství, kterému se věnují manželé Svobodovi v Orlických horách. Jde o efektivní propojení ekologického zemědělství v praxi, neformálního setkání lidí různých věkových skupin napomáhající utužovat nejen sousedské vztahy, ale aktivním zapojením do práce v hospodářství se děti přirozeně učí respektu k přírodě a úctě k hodnotám, které pomáhají sami vytvářet. Jde tak o velmi vhodný model rozvoje venkovského regionu, který lze aplikovat prakticky kdekoliv.

Negativní vliv nadměrného používání těžké mechanizace v zemědělství má za následek zhutnění půdy, která není schopna absorbovat dostatečné množství vody, a tudíž se nedaří zadržovat vodu v krajině. Obdobná situace je v lesích, kde bývají často k vidění následkem intenzivní těžby hluboké erozní rýhy, které potom fungují na principu odtokového kanálu a les tak nemůže plnit svou přirozenou funkci, tedy retenční.

Je tedy zřejmé, že problematika chovu chladnokrevných koní je velmi široká, a možnosti, jak tato zvířata využít ke krajinným úpravám nebo sociálním aktivitám, je celá řada, proto ani není možné toto téma obsáhnout bakalářskou prací. Cíle, jež jsou v úvodu, lze považovat za splněné, nicméně se nabízí další otázky, na které by mohla případně navázat diplomová práce. Například, zda lze vytvořit v celorepublikovém měřítku program podpory pro využívání koní v lesním hospodářství a zemědělství? V kterých oblastech jsou projekty sociálního zemědělství adaptabilní a jaké další přínosy poskytují?

8 Zdroje

Odborná literatura

BINEK, Jan a kol. *SYNERGIE VE VENKOVSKÉM PROSTORU Aktéři a nástroje rozvoje venkova*. Vyd. 1. Brno: GaREP spol. s r.o., 2009, 96 s. ISBN 978-80-904308-0-8

BINEK, Jan a kol. *Venkovský prostor a jeho oživení*. Vyd. 1. Brno: Georgetown, 2007, 140 s. ISBN 80-251-19-5

RADVAN, Jaroslav. *Soustředování dříví koňmi*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR v Praze, 1995, 50 s. ISBN 80-7105-104-7

PENK, Jan. *Mimoprodukční funkce zemědělství a ochrana krajiny*. Praha: Institut výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství ČR v Praze, 2001, 64 s. ISBN 80-7105-224-8

KADERÁBKOVÁ, Jaroslava, WOKOUN, René, MATES, Pavel a kol. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, 447 s. ISBN 80-86473-80-5

WOKOUN, René, MALINOVSKÝ, Jan, DAMBORSKÝ, Milan, BLAŽEK, Jiří a kol. *Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0

DUŠEK, Jaromír. *Kůň ve službách člověka – středověk*. Vyd. 1. Praha: APROS, 1996, 262 s. ISBN 80-901100-6-1

SVOBODOVÁ, J., SVOBODA, J., GALLAS, J. *Využití národních plemen chladnokrevných koní v regionu Národního parku Šumava*. Výstupní materiál pro Správu NP a CHKO Šumava. Vytvořeno v rámci projektu „Krajinný integrovaný plán rozvoje Regionu NP Šumava“, financovaného SFŽP ve spolupráci s MŽP, 2012, 59 s. <https://docplayer.cz/2180820-Vyuziti-narodnich-plemen-chladnokrevnych-koni-v-regionu-narodniho-parku-sumava.html>

MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ Alena a kol. *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-164-1

MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ Alena a kol. *Velký sociologický slovník II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 749-1627 s. ISBN 80-7184-310-5

STEJSKAL, Jan, KOVÁRNÍK, Jaroslav. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, s.r.o., 2009, 212 s. ISBN 978-80-7367-588-2

DUŠEK, Jaromír, HUČKO, Vladimír, KLEMENT, Josef, PELLAROVÁ, Antonie. *Chov koní v Československu*. Vyd. 1. Praha: Zemědělské nakladatelství BRÁZDA, 1992, 176 s. ISBN 80-209-0168-X

- BÍLEK, Karel a kol. *Problematika využití tažných koní v lesním hospodářství*. České Budějovice: JIH, 2015, 70 s. ISBN 978-80-86266-07-7
- GORDON WATSONOVÁ, Mary, LYON, Russel, MONTGOMERYOVÁ Sue. *Kůň*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 2003, 256 s. ISBN 80-7200-486-7
- HUDEČKOVÁ, Helena, LOŠŤÁK, Michal, ŠEVČÍKOVÁ, Adéla. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2005, 193 s. ISBN 978-80-213-1413-9
- HUDEČKOVÁ, Helena, LOŠŤÁK, Michal. *Sociologie a její aplikace v regionálním/rurálním rozvoji*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2002, 200 s. ISBN 80-213-0952-0
- MAJEROVÁ, Věra a kol. *Český venkov 2005 Rozvoj venkovské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2005, 165 s. ISBN 80-213-1274-2
- TETŘEVOVÁ, Liběna a kol. *Veřejný a podnikatelský sektor*. Vyd. 1. Příbram: Professional publishing, 2009, 188 s. ISBN 978-80-86946-90-0
- FIALOVÁ, L. Regionalizace. In *Velký sociologický slovník II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 916
- PLAMÍNEK, J. Rozvoj trvale udržitelný. In *Velký sociologický slovník II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 956
- HUDEČKOVÁ, H. Venkov et Vesnice et Rolnictvo. In *Velký sociologický slovník II. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1380, 1382, 945
- BAYEROVÁ, N. Kapitál. In *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 473
- KELLER, J. Kapitál sociální et Tradice et Dědictví. In *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 475, 1326, 168
- HUBÁČEK, O. Kapitál kulturní. In *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 474
- KEMÉNYOVÁ, I. Kapitál lidský. In *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 474
- VLÁČIL, J. Práce. In *Velký sociologický slovník I. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 834
- TOMEK, I. Kompetence. In *Velký sociologický slovník I. svazek A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 503

STŘÍTECKÝ, J. Sociologie vědění. In *Velký sociologický slovník I. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1168

LAMSER, Z. Zemědělství. In *Velký sociologický slovník I. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 1437

DVOŘÁKOVÁ, V. Sedlák et Hospodářství rodinné zemědělské et Půda. In *Velký sociologický slovník I. svazek P-Z*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, s. 975, 385, 901

SVATOŇOVÁ, K. Dotační politika Evropské unie – zač si splnit sny? *JEZDECTVÍ: měsíčník jezdců a chovatelů koní*, listopad 2007, roč 55, č. 11, s. 10-11

SVATOŇOVÁ, K. Dotační tituly v oblasti koní a jezdeckví. *JEZDECTVÍ: měsíčník jezdců a chovatelů koní*, listopad 2007, roč. 55, č. 11, s. 14-15

KOLÁŘOVÁ, R. Na Velikonoce k Lužickým Srbům. *JEZDECTVÍ: měsíčník jezdců a chovatelů koní*, březen 2008, roč. 56, č. 3, s. 68-69

MARKOVÁ, V. Friská svatba – živá tradice Holandska. *JEZDECTVÍ: měsíčník jezdců a chovatelů koní*, říjen, 2006, roč. 54, č. 10, s. 68-69

SEVEROVÁ, M. Velikonoce u Lužických Srbů. *JA MÁM KONĚ: měsíčník o koních a lidech kolem nich*, květen 2006, roč. 3, č. 24, s. 33

Zákony

Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (NOZ)

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

Internetové zdroje

Plzeň CZ. 2017. Svatováclavská jízda. *Na Svatováclavskou jízdu musíte do Domažlic*. [Online] 2017. [Citace: 10. Únor 2019.] <https://www.plzen.cz/na-svatovaclavskou-jizdu-musite-do-domazlic/>

Výletip. 2016. Svatomartinské oslavy. *Svatomartinské víno hody tipy akce slavnosti kalendář událostí*. [Online] 2016. [Citace: 10. Únor 2019.] <http://www.vyletip.cz/svatomartinske-vino-hody-tipy-akce-slavnosti-kalendar-udalosti/>

Jízda Králů. 2019. Jízda Králů. *O Jízdě Králů*. [Online] 2019. [Citace: 10. Únor 2019.] <https://www.jizdakralu.cz/#o-jizde-kralu>

České tradice. 2014. Jízda Králů. *Jízda Králů*. [Online] 2014. [Citace: 10. Únor 2019.] <https://www.ceske-tradice.cz/tradice/jaro/letnice/jizda-kralu>

iDNES. 2014. Slavnosti solné zlaté stezky. *Výlet za zlatem a historií na slavnosti Solné zlaté stezky do Prachatic*. [Online] 2014. [Citace: 10. Únor 2019.] https://www.idnes.cz/cestovani/kudy-z-nudy/vylet-za-zlatem-a-historii-na-slavnosti-solne-zlate-stezky-do-prachatic.A140618_124018_ig_sdeleni_bes

eAGRI. 2019. Ekologické subjekty. *Počty ekologických subjektů k 11. 2. 2019*. [Online] 2019. [Citace: 11. Únor 2019.] <https://eagri.cz/public/app/eagriapp/EKO/Prehled/StatistikaPocetEP.aspx>

Český statistický úřad. 2018. Malé zemědělské podniky. *Malých zemědělců je nejvíc, hospodaří jen na 5 % výměry*. [Online] 2018. [Citace: 11. Únor 2019.] <https://www.czso.cz/csu/czso/malych-zemedelcu-je-nejvic-hospodari-jen-na-5-vymery>

Ministerstvo průmyslu a obchodu. 2019. Roční přehled podnikatelů a živností. *Roční přehled podnikatelů a živností*. [Online] 2019. [Citace: 11. Únor 2019.] <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/zivnostenske-podnikani/statisticke-udaje-o-podnikatelich/rocní-prehled-podnikatelu-a-zivnosti--222295/>

Prazdroj. 2019. Historie. *Koně vozí sudy, jako kdysi*. [Online] 2019. [Citace: 14. Únor 2019.] <https://www.prazdroj.cz/odpovednost/report-2017/historie>

Novinky. 2018. Formanka Jana Šůsová. *Formanka Jana Šůsová zdědila koně po tátovi*. [Online] 2018. [Citace: 14. Únor 2019.] <https://www.novinky.cz/zena/styl/470399-formanka-jana-susova-zdedila-kone-po-tatovi.html>

Asociace svazu chovatelů koní. 2014. Koncepce chovu koní. *Koncepce chovu koní v ČR*. [Online] 2014. [Citace: 25. Únor 2019.] http://www.aschk.cz/sites/default/files/dokumenty/koncepce_chovu_koni_2014_0.pdf

Bavorsko 2019. Bavorské svátky. *Bavorské svátky 2019/2020*. [Online] 2019. [Citace: 25. Únor 2019.] <https://www.bavorsko.eu/bavorske-svatky>

Skaryszew. 2019. Koňské trhy. *Skaryszewski Jarmark Koński WSTĘPY*. [Online] 2019. [Citace: 25. Únor 2019.] <https://skaryszew.pl/cms/24967/o-jarmarku>

Mirror. 2018. Appleby horse fair. *Thousands of travellers descend on Cumbrian town for world-famous Appleby Horse Fair*. [Online] 2018. [Citace: 25. Únor 2019.] <https://www.mirror.co.uk/news/uk-news/thousands-travellers-descend-cumbrian-town-12662890>

9 Přílohy

9.1 Příloha č. 1: Přepis polostandardizovaného rozhovoru s Jindřiškou a Josefem Svobodovými

1. Co Vás přivedlo k práci spojené s koňmi a jak dlouho tuto činnost provozujete?

Jindřiška: „Koně byli můj životní plán. Už ve škole jsem si koně kreslila do sešitů a svůj život jsem s nimi chtěla spojit. Potom jsem potkala tady mého muže Josefa. Později zdědil usedlost tady v Pěčíně. Když jsme sem ale přišli, žádní koně tu nebyli. Kdysi se tu snad choval jen dobytek. Hospodařit jsme tu začali s jednou huculkou.“

Josef: „Která ale nebyla vůbec špatná, to bylo tenkrát to nejlepší, co jsme tu v okolí sehnali.“

Jindřiška: „Později se začala jednotlivá chladnokrevná plemena (Slezský norik a Českomoravský belgik pozn. autora) formovat do dnešní podoby, protože za minulého režimu tu byl víceméně pouze československý chladnokrevník. Slezský norik nás na Klokočově zaujal natolik, že jsme si přivezli naši první kobylu. A to byl začátek našeho chovu.,,

Josef: „Takže já měl díky Jindře cestu ke koním skoro jasnou. Učit jsem se začal pod vedením staršího mistra, který mi ukázal spoustu tipů. A téhle práci se věnuju kontinuálně od roku 1991.“

2. Pracujete s koňmi na plný úvazek nebo jen občasně?

Josef: „Já s koňmi v lese pracuju na plný úvazek.“

Jindřiška: „Já s koněm v lese taky pracovala, teď se věnuju práci doma kolem koní, to mi denně zabere 3-4 hodiny. Mám na starost hlavně aktivity Centra pro rozvoj chovu Slezského norika, společně s Josefem podporujeme vzdělávání specialistů lesních potahů, provozujeme sociální zemědělství tady na našich pozemcích.“

3. Účastníte se s koňmi také nějakých dalších aktivit v okolí, např. kulturních akcí a oslav?

Josef: „Spíš s Jindrou vymýšlíme svoje vlastní akce než že bychom se účastnili někde jinde.,,

Jindřiška: „To je pravda. Tady v horských oblastech bylo spíše chudě, takže lidové slavnosti typu masopust a další tu nemají tradici, konají se v níže položených oblastech, ve vesnicích směrem ke středu. Je už každoroční tradicí, že na podzim pořádáme begatrekingovou akci s názvem Expedice Zakletý. Název Zakletý je odvozeno od vrchu Zakletý, který byl cílem naší túry první čtyři roky. Pak se sice cíl cesty obměnil, ale název už zůstal. Cesta je dlouhá pokaždé třicet pět kilometrů a jen jednou se kvůli nepřízní počasí a silnému větru musela zkrátit. Jinak se jí můžou účastnit pouze chladnokrevníci, nejčastěji

chodí v záprahu, protože na rovině potom na vozy můžeme dostat lidi, tam se totiž často jezdí trapem. Takže chlad'asové pod sedlem jsou taky k vidění, ale je jich pár. Místa na vozech mají přednostně ženy, děti a starci. Cestou jsou pravidelné stravovací přestávky, kde se rozdává jídlo z velkých hrnců. Jo, to je taky podmínka účasti – žádné svačiny z domova a nutná přihláška předem – kvůli stravě. Jelo se už deset ročníků a vtíp je v tom, že každý rok je trasa jiná, pro účastníky je tedy překvapením, kam dojdou, případně dojedou. Co mám informace, tak jinde v republice se žádná obdobná akce nekoná, ale určitě by se dala napasovat na podmínky kdekoliv, je to velká příležitost, kde se begani účastní na společenském dění a vůbec nezáleží na věku nebo zkušenostech u koní.

Svatby koňmo pamatuji pouze dvě, jedna přitom byla ale zlatá. Opět to má trochu souvislost se zdejšími krajem – pokud se odtud dívka vdává, spíše se vidí na exotické dovolené, v novém autě, rozumíte... Chce něco modernějšího, novějšího, než co nabízí život tady, což svatba bryčkou zrovna není.

Chodily sem školy a školky, obliba návštěv chovů a zvířat obecně je velká. Myslím si ale, že je vhodné to brát jako služby s patřičnou úrovní, pokud to má mít charakter například vzdělání. Pořádili jsme tak nejen pro tuto činnost miniponíka, který je úměrný výšce dětí. Zastáváme názor, že dítě má vidět přes hřbet koně. Nemá cenu mu nutit velkého obra, který ho svou mohutností jen děsí.

Věnovala jsem se také sociální hiporehabilitaci pod záštitou České hiporehabilitační společnosti, což zahrnuje několik činností dohromady – hry s koňmi, paradrezuru hipoterapii a další aktivity s využitím koní, tzv. volnočasovka. Úspěšně se to používá například u lidí, kteří mají problém se sebevědomím, zvíře má na duševní stav klienta významný vliv. Přítomen je doprovod koně a psychoterapeut nebo speciální pedagog. Docházely k nám seniorky, může se to však týkat i žen na mateřské dovolené, spolupracovali jsme také s Dětským domovem Potštejn.

Další důležitou aktivitou je pro nás model sociálního zemědělství, který podporujeme. Máme pole brambor, které obděláváme pouze za pomoci koní. Mandelinky sbíráme ručně a rostliny nově ošetřujeme ekologicky šetrnějšími postřiky. Jsou dražší, ale držíme se kvality. Chodí je sázet i děti. Na podzim se brambory vykopou a rozdělí mezi „společníky“, kteří se o ně starali. Lidé z okolí, ale i členové našeho spolku si je odvezou domu na uskladnění, a ty, které zbydou, se odvezou do bezobalového obchodu, kde jsou označeny jako potravina tělu blízka. To samotné vykopávání má také společenský charakter, schází se opět lidé různých věkových kategorií, každý obvykle donese něco malého na ochutnání, ať už buchty, koláče, společně ochutnáváme a z čerstvých brambor se tu připravují první bramboráky. Děti se přirozeně učí zdravému respektu k potravinám, ekologickému hospodaření a fyzické práci na venkově. Součástí spolkových aktivit jsou práce vedoucí ke zlepšování vztahu dětí a mládeže k přírodě a ke krajině, k zemědělství, k hospodářským zvířatům a zvyšování povědomí juniorů o benefitech ekologického způsobu zemědělského hospodaření. Přidaných hodnot to má opravdu hodně, ať už z pohledu společenského, etického nebo ekologického. A když se zpětně člověk ohlédne – začíná to právě koněm.“

4. Využíváte některé z podpor státu, příp. EU na chov koní?

Jindřiška: „Dotace můžeme brát na čistokrevná zvířata, respektive hříbata, pokud jsou genovým zdrojem. Využíváme také plateb na plochu. Jinak s ohledem na podmínku rozvoje řemesel a sociální kultury na venkově by se mohl zkusit využít i třeba crowdfunding.“

Josef: „Projekty na podporu jsme zkusili asi dvakrát. Když nám to poprvé vrátili kvůli blbosti a podruhé kvůli ještě větší blbosti, tak jsme si řekli dost. Naštěstí říkám, že samotný chov být dotován nemusí, jinak bych tohle dělat nemohl. Co by ale podporováno být mělo a o to více, je chov a hlavně výcvik mladých koní do 3 let. Ty koně, se kterými zítra můžete nastoupit do lesa prostě nejsou a když už ho vycvičím, nikdo mi za něj nedá tolik, na kolik by ten výcvik měl být oceněn. Když jsme začínali, tak tažní koně po výcviku stáli sedmdesát, klidně i osmdesát tisíc. Myslíte, že za tuhle cenu dnes toho koně někdo koupí?..“

5. Jak hodnotíte současnou situaci ve využití pracovních koní?

Josef: „Zmínila jste se o mimoprodukční funkci v zemědělství a lesnictví. Protierozní funkce, vodoochranná a další. Tohle všechno ten kůň podporuje. Kůň v lese je ekologicky čistá tažná síla, která ho neničí, a navíc je v ideálním případě, pokud jí jsou vytvořeny podmínky, ještě výkonná. Begani dneska ale nemají dostatečnou podporu, řekl bych dostatečné lobby v porovnání s těžařskými podniky. Dalším problémem je úcta a společenské uznání. Jaká je dneska situace nemusím zmiňovat. Pramení to nejspíš i z minulosti, kdy se do lesa uklízeli lidi, který neměli nebo nemohli být někde jinde. Tam to k tomu alkoholu nebylo daleko. Tyhle mýty se snažíme vyvrátit. Respekt a úcta majiteli a provozovateli přeneseme respekt i k sedlářům, kovářům a veterinářům.“

Dnešní traktory mají široký kola, z důvodu, aby tolika neudusávaly půdu. To se ale nezměnilo ani šířkou kol, půda se neprovzdušňuje, místo hnoje se hnojí chemicky. Nevytváří se humus, hnůj vrací přírodě něco, co ta zemina potřebuje.

Nemluvě o tom, že na kočího navazuje několik dalších profesí. Kočí zaměstná dva dřevaře s pilou, několik koní kočích dá stálou práci veterináři, kováři, sedláři. Tito lidé budou mít rodiny, žít na venkově, jejich děti budou chodit do školy. Model mladých rodin. Významnou měrou tak chladnokrevník může přispět k rozvoji venkova.“

Jindřiška: „Já bych navázala na Josefa v tom dosídlení. Ten model rodin se taky podílí na zachování naší venkovské kultury a řemesel tradičních odvětví, zůstanou tu obchody. Uznávám, že města byla vždy rychlejší a dynamičtější, ale nemůžeme všichni žít ve městech. I ty lidi z města potom chtějí relaxaci a odpočinek a najdou ho právě na venkově. Venkov je možnost a do budoucna má velký potenciál v čele právě s ekologickým hospodařením.“

Ale abych se vrátila k těm pracovním koním a nějak to shrnula. Krajina je jako živá bytost. Vlivem intenzivního zemědělství dochází ke znečišťování půd a vodních zdrojů. V lesích už se voda neakumuluje, odtéká erozními rýhami pryč. Rýhami, které tam zanechají těžké těžařské stroje. A bez vody přece nemůžeme existovat, veškerá voda od nás odtéká. Naproti tomu kůň krajinu uzdravuje. Krajinu, ze které nám odchází voda. Kůň jde totiž v krajině vodě naproti.“

9.2 Příloha č. 2: Přepis polostandardizovaného rozhovoru s Janou Šusovou

1. Co Vás přivedlo k práci spojené s koňmi a jak dlouho tuto činnost provozujete?

„U koní jsme vyrůstala a stejně ráda jsem na nich jezdila. Ale tu pomyslnou pracovní štafetu jsem převzala po svém tátovi, který se formanství také věnoval, a to konkrétně od

roku 1990. Ten tradici převzal zase od mého dědečka, takže už je to takové naše rodinné stříbro. Ještě jako dítě jsem si říkala, že tuhle práci rozhodně dělat nechci. Když ale táta umřel, bylo mi líto všechno to rozprodat a zahodit. Dělat dohromady svojí práci a ještě se věnovat hospodářství prostě nešlo. Takže to byl hlavní důvod, proč jsem se vyhoupla na kozlík. Práci účetní a likvidátorky v pojišťovně jsem tedy nadobro vyměnila v roce 2006. “

2. Pracujete s koňmi na plný úvazek nebo jen občasně?

„Pracuji jako OSVČ a práce s koňmi mě živí, ale na zbohatnutí to úplně není. Práce jako takové ubývá, protože některé podniky a hospody zavřely, jiné změnily způsob zásobování. Ale Prazdroji zůstávám zatím stále věrná. A taky doufám, že i oni se mnou do budoucna počítají. “

3. Účastníte se s koňmi také nějakých dalších aktivit v okolí, např. kulturních akcí a oslav?

„V roce 2017 to bylo 175 let od uvaření první várky plzeňského ležáku, takže při té příležitosti se naše formanské spřežení podívalo mimo jiné i do dalších měst, vezli jsme pivo třeba po Brně nebo do pražského hostince u Fleků, což bylo spojení práce a zároveň oslav. Jinak kromě toho také pořádáme v září u nás v Újezdě víkendovou akci Újezdecká podkova. Akce se koná od roku 2010 a hlavním lákadlem jsou jezdecké soutěže pro malé i velké. Celé se to koná bez jakékoliv finanční podpory, což znamená, že třeba cenami pro vítěze jsou bábovky napečené od žen z okolních sousedství, občerstvení a nápoje jsou k dispozici taky od místních a vůbec to má tu správnou domácí atmosféru. Není to jen o ježdění, ale o sousedském setkání lidí, kteří si popovídají, ochutnají domácí koláčky a závin, děti se můžou svézt na koních.

S koňmi si nás lidé také zvou na svatby, dožínky, masopusty a další akce, kde se koně dají zapřáhnout a jsou zajímavým oživením. Jezdíme i na soutěže chladnokrevných koní.“

4. Využíváte některé z podpor státu příp. EU na chov koní?

„Na koně teď přímo ne, ale využívám přímých plateb na zemědělské plochy, což je tuším podpora EU a taky greeningové platby na trvalé travní porosty vyhovující zájmům ekologického hospodaření. “

5. Jak hodnotíte současnou situaci ve využití pracovních koní?

„Kdybych se měla vyjádřit k formanství, tak to je spíš otázka zachování tradice a oživení města. V našem případě je to také otázka propagace, ke které slouží Prazdroji především formanský vůz a tak už to prostě patří ke koloritu Plzně. Jinak si myslím, že někteří lidé už přišli na chuť ekologickému zemědělství a obecně hospodaření podle vzoru našich předků, které krajinu neodrancuje, ale je velmi šetrné. Ale až čas ukáže, jak to bude dál. “